

DOKTOR

OX

JULES VERNE

ERNIZKY.SH

DOKTOR OX

JULES VERNE

Doktor Ox by Jules Verne is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License, except where otherwise noted.

Obsah

I.	1
<i>Proč nelze na mapách, třeba na nejlepších, nalézt městečko Kikandon.</i>	
II.	3
<i>Pan purkmistr van Trikas a pan radní van Nyklós radí se o záležitostech obecních.</i>	
III.	7
<i>Komisař van Tschihall vejde rovněž hlučně jak neočekávaně.</i>	
IV.	13
<i>Doktor Ox objeví se co fyziolog prvního stupně a smělý experimentista.</i>	
V.	17
<i>Pan purkmistr a pan radní navštíví doktora Oxu, a co z toho pošle.</i>	
VI.	23
<i>Franc van Nyklós a Zuzanka van Trikasova dělají si plány do budoucnosti.</i>	
VII.	27
<i>„Andante“ mění se v „allegro“, „allegro“ ve „vivace“.</i>	
VIII.	35
<i>Vážný a slavnostní valčík německý promění se v divoký rej.</i>	
IX.	41
<i>Doktor Ox a jeho laborant Ygen vymění toliko několik slov.</i>	

X.	43
<i>Epidemie zmocní se celého města, a následky toho.</i>	
XI.	47
<i>Kikandoňané usnesou se na činu hrdinském.</i>	
XII.	53
<i>Laborant Ygen má moudrou myšlenku, ale doktor Ox ji prudce zavrhne.</i>	
XIII.	55
<i>Nový důkaz, že povýšené místo nás povznáší nad lidské malichernosti.</i>	
XIV.	61
<i>Věci dospěly tak daleko, že obyvatelé kikandoušti, čtenářové, a i sám spisovatel naléhají na neodkladné rozřešení.</i>	
XV.	65
<i>Rozřešení jest zde.</i>	
XVI.	67
<i>Důvtipný čtenář vidí, že přes všechna spisovatelova opatření přece jen dobře hádal.</i>	
XVII.	69
<i>Theorie doktora Oxe dojde vysvětlení.</i>	

I.

Proč nelze na mapách, třeba na nejlepších, nalézt městečko Kikandon.

Kdo by na mapě Flanderska, staré či nejnovější, hledal městečko Kikandon (Quiquendone), zajisté by je nenašel. Zmizel tedy Kikandon s povrchu světa? Nikoli. Či je městečkem teprva budoucnosti? Ani to ne. Městečko to skutečně existuje všem geografům na vzdory, a to snad již asi osm neb devět set let. Ba čítá i dva tisíce devadesát tři duše, počítáme-li totiž na každého obyvatele jednu duši. Leží 3 1/2 míle na severozápad od Odnardu (Audenarde) a 4 1/4 míle na jihovýchod od města Bruků, tedy tak asi uprostřed krásného Flanderska. Teče tudy říčka Vaar a žene pod oblouky tří mostů města Kikandonu, ještě vesměs pokrytých starobylou střechou břidlicovou, své vlnky do řeky Escó (Escaut).

Ozdobou města Kikandonu jest starožitný zámek, jehož základní kámen položil roku 1197 hrabě Balduin Flanderský, tentýž hrabě Balduin, jenž tehdáž měl naději státi se císařem cařihradským, a dále radnice s polo gotickými okny, jejíž nejvyšší poschodí opatřeno jest střílnami, nad kterými pak vystupuje věž tři sta padesát sedm stop vysoká. V každou hodinu zaznívá s věže té hra zvonků v pěti oktávách naladěných, pravé to vzdušné piano, jehož pověst ještě jest slavnější než pověst zvonkové hry města Bruků. Cizincové, zavítá-li kdy některý do Kikandonu, neopustí toto zajímavé městečko, pokud neprohlídli ještě zasedací síň na radnici, ozdobenou velkým obrazem Viléma Nassavského, dále kůr kostela svaté Magloáry, pravý to skvost stavitelský ze šestnáctého století, kovanou mříž kolem studně na náměstí svátého Ernufa, mistrovskou to práci uměleckého kováře Kventina Messyse, někdejší hrob Marie Burgundské, dcery Karla Smělého, která nyní odpočívá v Notre-Dame v Brakách, atd. atd. .

V ohledu průmyslném vyniká městečko Kikandon hlavně svou fabrikací sněhových koláčků a cukrkandlu, prováděnou ve velkých rozměrech.

2 Doktor Ox

Ve správě města střídá se již po několik století pokolení rodiny van Trikas za pokolením.

A přece nezaznamenávají mapy Flanderska městečko Kikandon! Jest to zapomnětlivost zeměpisců? či jest to opomenutí úmyslné? Nemůžeme tvrdit ani to ani ono, tolik ale jest jisto, že Kikandon existuje se svými úzkými uličkami, se svou hradební zdí, se svými domy ve španělském slohu, se svou tržnicí a se svým purkmistrem. Dalším toho důkazem jest ještě i to, že městečko to bylo nedávno jevištěm výjevů přepodivných a neobyčejných, výjevů to ve stejné míře pravdě nepodobných jako skutečně pravdivých, které tuto věrně chceme vypravovat.

A přece by ani nemohl nikdo cosi zlého říci o Flamech západního Flanderska. Jsou to lidé hodní a poctiví, spořiví, pohostinští, společenského ducha a vždy stejné letory, přitom však trochu neobratní ve mluvení a snad příliš málo čilého ducha.

Však to nám ještě nevysvětluje, proč by jedno z nejzajímavějších měst flamských mělo být vyloučeno z novověké kartografie.

Opomenutí to jest zajisté politování hodné. Kdyby aspoň dějiny, anebo kroniky, aneb i podání lidu zmiňovaly se o Kikandonu! Ale ne, ani atlas, ani zeměpisné knižičky, ani cestopisy, nikde o něm zmínky! Každý zajisté pochopí, jak velice toto mlčení musí být škodlivo i obchodu i průmyslu řečeného města. Neváhejme dodati, že Kikandon na štěstí nemá ani obchodu ani průmyslu, a že se bez obojího zcela dobře obejde. Cukrkandl a sněhové koláčky spotřebují se v místě a nevyvážejí se.

Venkoncem Kikandoňané nejsou na nikoho odkázáni. Jich přání jsou mírná, jich existence velmi skromná; jsou klidni, chladni, lhostejni, flegmatictí, jedním slovem Flamové, jakých ještě dosti se vyskytuje v krajině mezi řekou Eskó a mořským pobřežím.

II.

Pan purkmistr van Trikas a pan radní van Nyklós radí se o záležitostech obecních.

„Myslíte?“ ptal se pan purkmistr.

„Myslím,“ odpověděl pan radní pomlčev několik minut.

„Jde o to, abychom neučinili usnešení lehkomyšlné,“ jal se po chvíli opět ml uviti pan purkmistr.

„Již po deset let rojukeme o této důležité věci,“ odvětil pan radní van Nyklós, „a přiznávám se, ctihodný van Trikase, že nemohl jsem ještě k tomu přijíti, abych se rozhodnul.“

„Rozumím vašemu váhání,“ dal se po čtvrtodinném přemýšlení pan purkmistr slyšeti, „rozumím vašemu váhání a sdílím je. Nejlépe bude, neustanovíme-li se na ničem, pokud věc ještě důkladněji neprozkoumáme.“

„Jest jisto,“ pravil van Nyklós, „že řečené úřadování policejního komisaře jest naprosto zbytečné v městě tak pokojném, jako jest Kikandon.“

„Náš předchůdce,“ namítnul pan Trikas vážným hlasem, „nebyl by nikdy odvážil se tvrditi, že něco jest jisto. Každé takové tvrzení podléhá později nepříjemným opravám.“

Pan radní van Nyklós pokývl pouze hlavou na znamení souhlasu a zamlčel se. Oba pak seděli mlčky asi půl hodiny, při čemž žádný z nich nehnul ani prstem. Pak ptal se van Nyklós van Trikase, zdali jeho předchůdce — bylo tomu asi dvacet let, co přestal úřadovati — nezanášel se jako on myšlénkou zrušiti úřad policejního komisaře, který každoročně způsobil městu Kikandou zbytečné útraty třinácti set sedmdesáti pěti franků a několika centimů.

„Tak jest,“ odvětil pan purkmistr klada se vznešenou volností ruku na své čelo klidem zářící; „ale důstojný ten muž zemřel, než mohl se na něčem ustanoviti jak v této záležitosti tak i v ostatních záležitostech obecních. Byl to mudřec! Proč bych nezachoval se podobně jemu?“

4 Doktor Ox

Pan radní van Nyklós nevěděl důvodu, který by byl odporoval rozumování pana purkmistra.

„Muž, který zemře neučiniv po celý život žádného rozhodnutí, jest blizek dokonalosti pozemské.“

Když tato velebná sentence v ještě velebnějším tichu domu van Trikasova dozněla, stiskl pan purkmistr malíkem zvoneček, jehož zastřený zvuk spíše podobal se povzdechnutí než zazvonění. Ihned několik lehkých kročejů zašouralo po čistě vydrhnutých cihlách chodby. Myš po hustém koberci se procházející nemohla zajisté nadělati více hluku. Klika měkce a nezacvaknuvši povolila, a dveře se tiše ve svých namazaných veřejích otočily. Objevilo se v nich mladé plavovlasé děvče s dlouhými rulíky, Zuzanka van Trikasova, jedináček pana purkmistra. Doručila svému otci plně nacpanou dýmku, malou pánvičku se žhavým uhlím — sirky, jež třeba škrati, obyčejně tak pronikavě zasyčí! — a nepromluvivši slova opět zmizela, aniž by její odchod byl způsobil většího hluku než její přijítí.

Důstojný pan purkmistr zapálil si dýmku a zmizel brzy v oblaku modravého kouře, ponechav radního van Nyklóse v kořist jeho unášejícím myšlénkám.

Pokoj, ve kterém takto „hovořily“ obě zmíněné vážné osobnosti, na jichž bedrách spočívala správa města Kikandonu, byl bohatě vykládán tmavohnědými dubovými řezbami. Vysoký krb, ohromné to ohniště, ve kterém bylo lze zatopiti celým dubem najednou, aneb upéci celého vola na rožni, zaujímal celou jednu stěnu. Naproti němu zamřížené okno propouštělo svými pomalovanými tabulemi slabý odlesk jasného denního světla. Nad krbem visela ve starožitném rámcí podobizna nějakého člověka, který měl bezpochyby představovati praotce van Trikasů, jichž genealogie sahá dle věrohodných listů až do čtrnáctého století, doby to, kdy Flamové s bohatěrem Gui de Dampierre byli v půtkách s císařem Rudolfem Habsburským.

Dům, ve kterém tento pokoj se nalézal, byl jedním z nej příjemnějších v celém městě Kikandonu. Jsa vystavěn ve vkusu flamském, se vši možnou fantastičností, rozmarností, podivností a malebností, s jakou se snáší tento gotickému nápodobný sloh, náležel k nejzajímavějším budovám města. Čím ale nejvíce vynikal, bylo, že ani klášter Trappistů, ani ústav hluchoněmých neměly po celý den ve svých zdech takové ticho jako tato budova. Zde hluku neznali; nechodili, šourali se; nemluvíli, mumlali. A

přece nepostrádal dům tento také ženštin, neboť přebývaly v něm kromě purkmistra ještě jeho důstojná manželka paní Brigita van Trikasová, jeho dcera Zuzanka van Trikasova a služka Loty Janshen. Též nesmíme opomenouti sestru purkmistrovu, tetu Herminu, starou to pannu, které také říkali Tetermína, jak ji totiž jmenovávala Zuzanka za svých dětských let. Přes tyto všecky zdroje hádek a hluku, aneb aspoň štěbetavosti, byl dům purkmistrův kliden jako poušť.

Pan purkmistr sám byl člověk as padesátiletý, ani tlustý ani hubený, ani malý ani velký, ani starý ani mladý, ani bledý ani červený, ani veselý ani smutný, ani mrzutý ani spokojený, ani rozhodný ani slabý, ani pyšný ani pokorný, ani dobrý ani zlý, ani štedrý ani lakomý, ani hrdinný ani zbabělý, nic mnoho, nic málo — ne quid nimis — člověk v každém ohledu umírněný. Ale znalec fisionomií byl by na věčně stejné volnosti jeho pohybů, na jeho dolejší čelisti poněkud svislé, na jeho nedbale vyhrnutém svrchním očním víčku, na jeho hladkém, takřka vyleštěném čele brzy poznal, že je purkmistr van Trikas pravé zosobněné flegma. Nikdy nějaké pohnutí — ať už z hněvu nebo z vášně — nezbarvilo jeho tvář aneb nezrychlilo tlukot jeho srdce, nikdy jeho zřetelnice neprozradila dojem jakýkoliv, byť i sebe povrchnější. Byl vždycky stejně oděn ve slušné šaty nepřilíš široké, nepřilíš úzké, o kterých se zdálo, že nikdy není s to, aby je roztrhal. Obut byl v silné čtverhranné střevíce s trojnásobnými podešvemi a stříbrnými sponami, které svou trvanlivostí přiváděly jeho ševce k zoufalosti. Na hlavě nosil široký klobouk ještě z dob, kdy Flandersko bylo politicky odděleno od Holandu, čímž tato ctihodná pokrývka nabývala věku asi čtyřiceti let. Ale nedivte se! Vášněmi hlavně schází duše i tělo a také šaty jako tělo, a náš ctihodný purkmistr, nedbalý a apathický, nikdy a v ničem nebyl vášnivým. Jak on vždy byl stejného vzezření, tak i vše okolí jeho neměnilo tvářnost svou, a proto právě on nejlépe k tomu se hodil spravovati město tak klidné jako Kikandon. Skutečně se ani v tomto ohledu nelišilo město valně od příbytku van Trikasova.

V tomto pokojném domě doufal tedy pan van Trikas dožiti se nejzazších konců existence lidské, ovšem až by dříve pochoval svou drahou polovici, ctihodnou paní Brigitu, která zajisté ani ve hrobě neměla k očekávání většího pokoje, než jakého požívala zde na zemi v domě van Trikosově.

To ovšem dlužno vysvětliti.

Každý zajisté o tom slyšel, že nebožtík Paleček čítal ku svým rodinným

6 Doktor Ox

klenotům též „věčný nůž“, který totiž věčně trval, poněvadž majitel jeho obnovil násadu, nestála-li už za nic, a dal nové želízko, bylo-li už špatné. Taková též operace prováděna byla od časů nepamětných v rodině van Trikasově, a příroda se vzácnou shovívavostí ji podporovala. Již od roku 1340 přiházelo se, že každý van Trikas ovdověv oženil se s nějakou van Trikasovou, mladší než on, která zas ovdověvši vdávala se za některého van Trikase, mladšího než ona, který zas ovdověv atd., a v tomto pokračování nenastala nijaká mezera, neboť každý umíral, když na něj došlo, s pravidelností mechanickou.

Nůž, ctihodná paní Brigita van Trikasová měla nyní druhého muže, a chtěla-li dostáti svým rodinným povinnostem, bylo jí umřítí před svým manželem a učiniti místo nové některé van Trikasové. A důstojný pan purkmistr na to také spoléhal, řídě se v tom rodinným podáním.

Takový byl tedy ten klidný, tichý dům, jehož dveře nevrzaly, jehož okenice nerachotily, jehož podlaha neduněla, jehož komíny nebučely, jehož nábytek nepraskni, jehož kliky necvakaly a jehož obyvatelé nečinili více hluku než jich stíny.

Zajisté, bůh ticha a klidu, Harpokrates, byl by jej učinil svým chrámem.

III.

Komisař van Tschihall vejde rovněž hlučně jak neočekávaně.

Když zajímavá rozprávka pana purkmistra s jeho radním, kterou jsme výše sdělili, začínala, byly tři čtvrtě na tři odpoledního času. Byly tři čtvrtě na čtyři, když van Trikas zapálil ohromnou svou dýmku, do které se vešlo až čtvrt libry tabáku, a teprva v půl šesté měl dokouřeno. Po celý ten čas oba společníci nevyměnili slova.

K šesté hodině začal opět pan radní asi těmito slovy: „Tedy se ustanovíme na tom, že —“

„Na tom, že prozatím na ničem se neustanovíme,“ odpověděl pan purkmistr.

„Myslím, že máte úplně pravdu, van Trikasi.“ „Myslím to také, van Nyklósi. Co se týče toho komisaře, rozhodneme se, až budeme o věci lépe zpraveni — později; vždyť nezáleží na nějakém měsíci.“

„Ani na nějakém roku,“ doložil tentokrát poněkud rychleji radní van Nyklós, vyndáváje při tom z kapsy svůj kapesní šátek, kterého dovedl ve společnosti zcela slušně užívat.

A nastalo nové ticho, které trvalo dobrou hodinu. Nic nevyrušilo rozjímání obou hodnostářů města Kikandonu, ani neobjevení se domácího psa, dobrého Šourala, který přišel ze zdvořilosti podívat se do světnice. Důstojný to pes, hodný svého flegmatického pána! Nechť je vzorem všem svého druhu; ani kdyby byl býval z lepenky a byl měl nožičky na kolečkách, nebyl by působil po celou dobu své návštěvy méně hluku.

K osmé hodině, když byla Loty přinesla starožitnou lampu s mlékovým sklem, řekl pan purkmistr panu radnímu: „Jiných záležitostí, které by kvapily, nemáme, van Nyklósi?“

„Nemáme, van Trikasi, aspoň nevím o žádném.“

„Však přece,“ vzpomněl si za chvíli pan purkmistr. „Nebylo mi praveno, že brána Odnardská je na sboření?“

8 Doktor Ox

„Toť pravda,“ dosvědčil pan radní, „a nedivil bych se, kdyby některého dne někomu spadla na hlavu.“

„Oh, než se podobné neštěstí přihodí, zajisté, jak doufám, na něčem se usneseme.“

„Také doufám, van Trikasi.“

„Jsou zde věci naléhavější.“

„Ano, na příklad naše tržnice na kůže.“

„Hoří ještě?“ ptal se pan purkmistr.

„Ještě hoří, již po tři týdny.“

„Neusnesli jsme se ve společné radě na tom, že ji necháme hořeti?“

„Ano, van Trikasi, na váš návrh.“

„Nebylo to nejjistějším a zároveň nejjednodušším prostředkem přemoci tento požár?“

„Bez odporu.“

„Tedy čekejme. To je vše?“

„Bude to vše,“ ujišťoval pan radní mna si čelo, jako by se chtěl ujistiti, že nezapomněl na něco důležitého.

„Ale,“ pravil pan purkmistr, „neslyšel jste, že voda někde rourami uchází a hrozí zatopit nízkou čtvrt sv. Jakuba?“

„Vskutku, a jest jen k politování, že roury nepraskly někde nad tržnicí na kůže. Voda byla by takto přemohla požár a byla by nám uspořila mnohé rokování.“

„Jaká pomoc!“ odpověděl důstojný pan purkmistr. „Není nic tak nelogického jako nehody a neštěstí; nemají nijakého vzájemného spojení, a marno bylo by užívati jedněch proti druhým.“

Tento důmyslný výrok van Trikasův zajisté zasluhoval, aby po nějakou dobu byl vzat v úvahu jeho přítelem panem radním.

„Ale,“ vzpomněl si po chvíli najednou van Niklós, „o naší hlavní věci ani nemluvíme.“

„O naší hlavní věci? Což máme nějakou hlavní věc?“

„Ovšem, osvětlení města.“

„Ah pravda,“ pravil pan purkmistr; „dobře-li se pamatuju, mluvíte o osvětlení doktora Oxe?“

„A jeho laboranta Ygena, ano.“

„Nuže?“

„Jde to, jde to; již kladou roury, a plynárna bude brzy dostavěna.“

„Snad jsme v té věci příliš spíchali,“ řekl pan purkmistr svěsiv hlavu na stranu.

„Snad,“ odpovídal pan radní, „ale dá se to omluviti tím, že doktor Ox nese všechny útraty sám. Nás to nebude stát ani haléře.“

„Ano, to je naše omluva. A pak nesmíme zůstatí pozadu za svým stoletím. Vydaří-li se tento pokus, bude Kikandon prvním městem flamským, které jest osvětleno plynem kysli — jak že se jmenuje ten plyn?“

„Plyn kysličník vodičitý.“

„Tedy třeba kysličník vodičitý.“

V této chvíli objevila se tiše ve dveřích Loty a oznamovala panu purkmistrovi, že večere jest na stole.

Pan radní se zdvihl, aby opustil svého přítele van Trikase, kterému tolik usnešení a tolikeré jednání bylo dodalo chuti. Bylo ještě usnešeno svolati v dosti daleké době plnou schůzi obecního zastupitelstva, aby se společně usnesli na tom, má-li se učiniti prozatímní usnešení v příčině bořící se brány Odnardské. Pak se obrátili oba hodnostáři ke dveřím, jeden doprovázeje druhého. Přišed ke vratům rozžehl pan radní malou lucerničku, aby trefil tmavými ulicemi kikandonskými, které ještě nepožívaly dobrodiní osvětlení doktora Oxe. Noc byla černá, byl právě říjen, a hustá mlha plnila ulice. Ostatně žádaly přípravy na cestu pana radního více než dobrou čtvrt hodiny, nebož rozžehnuv lucerničku musel teprve obouvatí své ohromné přezůvky a obléci své velké kožené rukavice s beránkem, pak vyhrnul límec kabátu do výše, stáhnul si klobouk do uší, vzal svůj těžký deštník do ruky a měl se k odchodu.

V tom okamžiku, co Loty, která právě svítila, chtěla pomalu odtáhnouti závoru, zazněl zvenčí neobyčejný hluk.

Ano! nechci věc sama zdá se býti pravdě nepodobnou, hluk, skutečný hluk, jaký zajisté nebyl slyšán od invase španělské roku 1513, strašný hluk probudil ohlasy již úplně uspalé starého domu van Trikasova. Tloukli do těch panenských vrat, ještě nižádným hrubým udeřením nepoškozených! Tloukl někdo na vrata nějakým nástrojem, zajisté to nějaká silná ruka sukovitou holí. A nedosti na tom, ke všemu tomu ještě bylo slyšeti výkřiky a volání. Bylo zřetelně slyšeti slova: „Pane van Trikase! pane purkmistře! Otevřte! lionem!“

Pan purkmistr i jeho radní byli tak zaraženi, že se dívali mlčky jeden na druhého nevědouce, co by řekli. Přesahovalo!! to co se právě stalo jich

obzor. A kdyby byla ze staré liakovnice na zámku uložené, které již od roku 1385 nebývalo užíváno, v tom okamžení vyšla rána, byli by obyvatelé domu van Trikasova nebývali více překvapeni.

Ale rány, křik, volání, toho všeho ještě přibývalo. Loty nabývající opět své chladnokrevnosti odvážíla se promluvit. „Kdo je to?“ zeptala se.

„Já to jsem! já! já!“

„Kdo je to, já?“

„Komisař van Tschihall!“

Komisař van Tschihall! Tentýž, jehož úřad již po deset let se oba chystali zrušiti. Co se to stalo? Vtrhli snad Burgundčané náhle do Kikandonu jako ve čtrnáctém století? Zajisté žádná událost menší důležitosti a menšího dosahu nebyla by dovedla na takový stupeň rozčilení komisaře van Tschihalla, který co do klidu a flegmatickosti zajisté se vyrovnal i samému panu purkmistrovi.

Na znamení van Trikasovo — ctihodný ten muž nebyl s to, aby pronesl slova — závora odstrčena a vrata se otevřela.

Komisař pan Tschihall zaburácel do domu jako bouřný víchř.

„Co se stalo, pane komisaři?“ ptala se Loty, rázná to holka, která neztrácela hlavu ani v nejméně důležitých dobách.

„Cože se stalo?“ vykřikl van Tschihall, a oči jeho se koulely skutečným rozčilením. „Stalo se, že přicházím z domu doktora Oxe, kde bylo nás několik pohromadě, a že tam...“

„Že tam —?“ vyrazil ze sebe pan radní.

„Že tam jsem byl svědkem takového stupně „rozvázanosti“, že — pane purkmistře, mluvilo se o politice!“

„O politice!“ opakoval van Trikas a cítil, jak vlasy jeho paniky se mu ježí na hlavě.

„Ano, o politice,“ pokračoval pan komisař, „což se nestalo v Kikandonu snad po celé století. Advokát Ondřej van Mltshell a pan doktor Dominik Kustos tak se pustili do sebe, že snad budou se bití.“

„Se Bití!“ vykřikl pan radní. „Souboj! souboj v Kikandonu! A co si vlastně řekli pan van Mltshell spaném Kustosem?“

„Pane advokáte, pravil doslovně pan doktor svému protivníku, ‚vy tuším jdete příliš daleko a příliš málo na to pomýšlíte, abyste mírnil svá slova!‘“

Pan purkmistr van Trikas sepnul ruce; pan radní zblednul a div že neupustil svou lucerničku. Pan komisař svěsil hlavu.

Tak zřejmě vyzývavou frází že proslovili k sobě dva z vyšší honorace města?

„Ten pan doktor,“ zamumlal po chvíli van Trikas, „je člověk nebezpečný, je ztřeštěnec, to nyní jasně vidím! Pojdte, pánové.“ A vedl pana radního a pana komisaře nazpět do svého pokoje.

IV.

Doktor Ox objeví se co fyziolog prvního stupně a smělý experimentista.

Kdo to ale jest, jenž sluje podivným jménem doktor Ox? Snad podivín, ale spolu zajisté smělý učenec, jehož práce uznala a ocenila veškerá Evropa, šťastný soupeř ve vědě mužů jako Davy, Dalton, Bostock, Menzies, Godwin, Vierordt — krátce všech těch velduchů, kteří povýšili fyziologii na první stupeň moderní vědy.

Doktor Ox byl člověk přtloustlý prostřední postavy, věku — ale věru bychom nedovedli stanovit jeho věk ani určití jeho národnost. Stačí věděti, že to byla podivná osobnost, člověk prudké a vřelé letory, jako přemrštěnec z nějakého románu vybraný, který, to jest jisto, nápadně se lišil od obyvatelů kikandonských. V sebe a své učení měl nezvratnou důvěru. Bylo radost na něho se podívat, jak stále se usmíval, jak s vysoko povztyčenou hlavou a hrdě vypnutou hrudí volně si vykračoval, jak svými velkými ústy vzduch do sebe ssál plnými doušky. Byl čilý, ba velmi čilý, jako by měl rutě v žilách a jako by stále chodil po špendlíkách. Proto nemohl nikde ani posedět! ani postáti, a rozhovořil se vždycky celou spoustou slov, doprovázeje při tom každé slovo živými posuňky.

Což ale byl bohat doktor Ox, že převzal na své útraty osvětlení celého města? Bezpochyby, mohl-li takového něco si dovoliti, což jest zároveň jedinou odpovědí, kterou můžeme dáti na tak indiskrétní otázku.

Před pěti měsíci přibyl pan doktor Ox do Kikandonu se svým laborantem Ygenem, velkým, hubeným to člověkem, který však nebyl méně čilý než jeho pán.

Proč se ale sám nabízel k provedení osvětlení města na své útraty ? a proč k tomu zvolil právě ty klidné Kikandoňany, tyto Flámy ze všech Flámů, a proč chtěl zrovna jejich město obdařit ti dobrodiním skvělého osvětlení? či by byl chtěl za tou záminkou podniknouti velkolepý nějaký pokus fyziologický, operuje tu in anima vili? Oč asi šlo tomuto podivínu?

To nevíme, poněvadž neměl doktor Ox jiného důvěrníka než svého laboranta Ygena, který ho poslouchal ostatně slepě.

Zůstaňme tedy na tom, že doktor Ox se uvázal provésti osvětlení města, jemuž toho ostatně bylo velmi třeba, „zejména v noci“, jak duchaplně říkával pan komisař van Tschihall. Založil tedy továrnu na vyrábění svítivého plynu, a již brzy měly gasometry býti odevzdány všeobecnému užívání; v útrokách země, pod dlážděním kikandonským větvaly se již roury, jichž hořáky brzy měly ústit ve všech veřejných budovách, ba i v soukromých domech některých přátel pokroku.

Zejmena van Trikas co purkmistr, van Nyklós co radní a někteří ještě jiní čelnější hodnostářové domnívali se býti povinnými připustiti tento novověký způsob svícení do svých obydlí.

Nezapomněl-li to čtenář, byla v oné dlouho trvající rozmluvě pana purkmistra s panem radním řeč o plynu zvláštního druhu. Plynové osvětlení města nemělo býti provedeno spalováním obyčejného uhlovodíku, vyráběného z uhlí, nýbrž pomocí plynu novějšího, dvacetkrát jasnějšího, totiž kysličníku vodičitého, jež obdržíme smísením vodíku s kyslíkem.

Však doktor Ox co obratný lučebník a výtečný fysik znal vyráběti tento plyn v rozměrech velkých a lacino, neužívaje k tomu, dle návodu učence Tessié du Motay, manganistanu sodnatého, nýbrž rozkládaje zcela prostě vodu poněkud okysličenou na prvky pomocí sloupu, sestávajícího z částí zcela nových, jím samým vynalezených. Odpadlyť tudíž všechny drahé látky, a nebylo třeba ani platiny, ani křivulí, ani topiva, ani složitého aparátu k vyvozování a osamotnění obou plynů. Elektrický proud byl veden velkými nádržkami vody a rozkládal tuto v oba její prvky, v kyslík a vodík. Kyslík veden byl v jednu stranu, vodík, jež vycházel v dvojnásobném množství svého někdejšího sloučence, byl veden ve stranu druhou; každý chytán byl v oddělených reservoarech, nezbytné to opatření, neboť smísením obou byl by se utvořil plyn, který, kdyby byl chytit, byl by způsobil strašný výbuch. Z těchto reservoarů měly plyny zvláštními rourami býti vedeny do různých hořáků tak upravených, aby se každé explozi předešlo. Tak měl povstati zvláštní zářící plamen, jež nezadá v ničem ani světlu elektrickému, které, jak každý ví, dle pokusů Kesselmannových rovná se záři sto šedesáti a jedné mílové svíčky, ani jedné více, ani jedné méně.

Druhý den na to, co komisař van Tschikall tak bouřlivě byl vniknul do

domu pana purkmistra, seděli doktor Ox a Ygen v přízemí nové plynárny a o něčem hovořili.

„Nuže, milý Ygene,“ mluvil doktor Ox mna si ruce, „včera jste je zde viděl, ty pokojné Kikandoňany, kteří co do vřelosti cítění jsou asi tak uprostřed mezi mořskou houbou a korálovými keři. Viděl jste je, jak se hádali a jeden drahého řečí i posuňky dráždili. Morálně i fysicky celí jsou již proměněni. A to jsme teprva v počátcích! Počkejte, až jim upravíme silnější dosis!“

„Vskutku, mistře,“ pravil Gedeon Ygen tře ukazováčkem svůj špičatý nos, „pokus výborně začíná, a kdybych byl z opatrnosti nezavřel včera honem kohoutek, nevím, co by se bylo stalo.“

„Slyšel jste toho advokáta Mltschella a doktora Kustosa? Nebylo to tak zlé, co si řekli, ale v ústech Kikandoňana mají slova taková tolik váhy, jako celá jedna z Homérových apostrof, kterými hrdinové Iliady vzájemně se obspávají, než se do sebe pustí. Ah ti Flamové! Uvidíte, co z nich jednoho dne uděláme!“

„Uděláme z nich nevděčníky,“ odvětil Ygen tonem muže, který cení lidskou bytost dle skutečné její hodnoty.

„Hm,“ pravil doktor Ox, „málo na tom záleží, budou-li nám z toho povděční čili nic, jen když náš pokus se vydaří!“

„Avšak,“ doložil laborant s potměšilým úsměvem, „není nám se obávati, že ublíží. těmto poctivým obyvatelům Kikandonu podobné rozrušení jejich dýchacích orgánů?“

„Tím hůře pro ně,“ odsekl doktor Ox. „Jest to v zájmu vědy. Co byste řekl o psu neb žábě, která by se protivila experimentu vykuchání?“

Dá se sice očekávati, že kdyby se někdo ptal psů nebo žab, tato zvířata zajisté že by činila některé námitky proti svým vykuchavačům, ale doktoru Oxovi se důvod jeho zdál býti nepřekonatelným, aspoň si oddychl s úplným uspokojením.

„V celku máte pravdu, mistře,“ přikývnul Ygen s výrazem přesvědčení. „Nemohli jsme věru nic lepšího najiti než tyto obyvatele Kikandonu.“

„Ne-mo-hli,“ kladl doktor Ox důraz na každou slabiku.

„Sáhnul jste těm tvorům na puls?“

„Více než stokrát.“

„A jaké jest průměrné bití jejich tepny?“

„Ani padesát za minutu; považte tedy: město, kde již po celé století

nebylo žádných debat; město, kde kočové nenadávají, kde vozkové neklejí, kde koně se neplaší, kde psy nekoušou, kde kočky neškrábou; město, jehož soudy po celý rok nemají co dělat, kde nikomu nenapadne o něco se starati, ani o umění ani o obchod; kde žandarmové náleží k bajkám; kde konečně snad už po tři sta let nikdo nedostal ani pohlavek ani ránu pěstí — pochopíte, milý Ygene, že takový stav nemůže déle trvati a že brzy vše to změníme.“

„Výborně, výborně!“ zvolal laborant v nadšení. „Zdali však jste také učinil lučební rozbor vzduchu tohoto města?“

„Ovšem že; sedmdesát devět dílů dusíku a dvacet jeden díl kyslíku, pak nestejně množství kyseliny uhličité a vodních par.“

„Tedy,“ pravil laborant Ygen, „pokus učiníme v rozměru velkém, a zajisté že bude rozhodným.“

„A jak rozhodným!“ zvolal doktor Ox s vítězoslavným obličejem. „Obrátíme celý svět na ruby!“

V.

Pan purkmistr a pan radní navštíví doktora Oxe, a co z toho pošlo.

Pan radní van Nyklós a pan purkmistr van Trikas měli se přece jednou dovědět, co to jest mítí nepokojnou noc. Nedalat jim vážná událost, která se přihodila v domě doktora Oxe, spáti. Nemohliť se ani jeden ani druhý domysliť, k jakým koncům to povede. Bylo zde třeba na něčem se usnáseti? mělo zastupitelstvo městské jimi representované zde zakročiti? či bylo třeba zvláštních nařízení, aby tento skandál se neopětoval?

Jaký div, že tolikero pochybností velice znepokojilo tak slabé povahy? Proto „usnesli“ se oba hodnostářové, že druhého dne se sejdou. V ten den tedy před polednem odebral se pan purkmistr van Trikas osobně k panu radnímu van Nyklósovi. Shledal svého přítele již pokojnějšího, jakož i on byl také sám nabyt dřívějšího klidu.

„Nic nového?“ ptal se van Trikas.

„Nic nového od včerejška,“ odpověděl van Nyklós. „Ale,“ pravil doktor Ox,

„A což pan doktor Dominik Kustos?“

„Neslyšel jsem o něm už ani slova, ani o advokátu Ondřeji van Mltshellovi.“

Konečně po celohodinné rozmluvě, která by se vešla na tři řádky a kterou pomínouti není věru škoda, usnesli se purkmistr i radní na tom, že spolu navštíví doktora Oxe, aby od něho něco více o případu tom vyzvěděli, aniž by však dali svou zvědavost na sobě znáti.

Proti všem svým zvykům a obyčejům jali se toto své usnešení hned prováděti. Opustili společně dům a ubírali se k továrně doktora Oxe, nalézající se za městem blíže brány Odnardské, která, jak víme, již dávno hrozila sesutím.

Nebyli sice zavěšeni ruku v ruce, ale šli passibus aequis, krokem volným a slavným, tak že sotva třináct palců za sekundu urazili. Byl to ostatně krok

v tomto městě zavedený, neboť od časů nepamětných nebylo vidáno, aby někdo utíkal ulicemi kikandonskými.

Čas od času zastavovali se naši hodnostářové, tu na tichém městském rozcestí, tu u nějakého rohu klidné ulice, aby přijímali pozdravy.

„Dobré jitro, pane purkmistře,“ pozdravoval některý.

„Dobré jitro, příteli,“ odpovídal van Trikas.

„Nic nového, pane radní?“ ptal se jiný.

„Nic nového,“ odpovídal van Nyklós.

Však na jistých udivených obličejích, na jistých tázavých pohledech bylo znamenati, že zpráva o včerejší hádce již po celém městě se rozšířila.

Již ze směni, kterým se ubíral van Trikas, byl by i nejhlupejší Kikandoňan uhodl, že jeho purkmistr ubírá se za nějakou vážnou záležitostí. Záležitost Kustos-Mltschell byla tedy sice v mysli všech, ale netvořily se ještě strany.

Byliť ostatně oba, advokát i lékař, stejně váženi. Advokát van Mltschell v tomto městě, kde soudů nebylo, nikdy neměl příležitosti někoho hájit, a proto ještě neprohrál žádného procesu; co se týče doktora Kustosa, byl to ctihodný praktikus, který po příkladě svých kolegů léčil všechny nemoci mimo ty, kterými eho pacienti umírali, zlozvyk to ostatně u členů všech fakult zakořeněný, nechť si tito jsou již v zemi kterékoliv.

Došedše ku bráně Odnardské pan purkmistr i radní udělali malou okliku, aby nepřišli bořící se věži „do rány“, a prohlíželi si ji pak pozorně.

„Já bych řekl, že spadne,“ pravil van Trikas.

„Já bych také řekl,“ přiznal se van Nyklós.

„Leda že bychom ji podepřeli,“ doložil van Trikas. „Ale máme ji podepřítí? O to teď jde.“

„Ano, o to jde,“ přisvědčoval van Nyklós.

A prohlédnuvše si důkladně ubohou bránu vydali se dále na cestu, tak že za malou chvíli octli se u továrny.

„Můžeme mluvit s panem doktorem Oxem?“ ptali se oba hodnostářové.

Pro takové notability města byl pan doktor Ox ovšem vždycky doma, a hosté hned uvedeni do pracovny slavného fyziologa. Zde čekali ještě dobrou hodinu, než doktor přišel; aspoň se jim tak zdálo, neboť pan purkmistr jevil dosti povážlivou netrpělivost a jeho soudruh také, což se žádnému nepřišlo dilo po čas celého jich života.

Konečně vešel doktor Ox a hned se omlouval, že tak dlouho prodlával; skoumal prý plány plynoměrů, upravoval rozvětvení rour a t. d. Ostatně šlo prý všechno ku předu; roury většinou byly již položeny, a za několik měsíců, ujišťoval doktor Ox, bude městy zářiti ve skvělém osvětlení. Mohliť si ostatně oba hodnostářové sami všimnouti, že do kabinetu doktorova roury již ústí.

Pak se ptal doktor Ox po příčině, která mu způsobila čest návštěvy pana purkmistra a pana radního.

„Nu, chtěli jsme se na vás podívati, pane doktore, vždyť tomu už velmi dlouho, co jsme neměli to potěšení. To víte, my u nás často nechodíme, a kroky a vycházky naše jsou spočteny. Jsme už tak zvyklí, že nepřeruší-li nic tuto jednotvárnost, skutečně jsme tomu rádi.“

Udiven zadíval se van Nyklós na svého přítele. Nikdy nebyl tento řekl tolik toho pohromadě, aspoň ne najednou, neodděliv jednotlivé věty širokými přestávkami. Zdáloť se mu dokonce, že van Trikas vyjadřuje se s jakousi živostí u něho neslýchanou. Ba i on sám, van Nyklós, cítil jako tisíc chutí do řeči se vmísiti.

Co doktora Oxu se týče, ten se jen díval na purkmistra, ale výraz jeho tváře měl cosi šelmovského.

Van Trikas, který jindy dříve slova nepromluvil, pokud se pohodlně neuvelebil do nějaké lenošky, tentokrát ani si nesesl a mluvil stoje. Patrně se ho chápala jakási nepochopitelná nervosní rozdrážděnost, ač tato jeho letory byla velmi vzdálena. Ještě sice neházal rukama, ale již se k tomu chýlilo. Van Nyklós zase si přejížděl rukou nohy a hluboce si oddychoval. Oči jeho nabývaly ohně, a bylo na něm znáti, že jest pevně odhodlán ve všem věrnou podporou býti svému příteli a soudruhovi.

Učiniv několik kroků po pokoji zastavil se pan purkmistr těsně před doktorem Oxem a ptal se ho, klada poněkud na svá slova důraz: „A za kolik měsíců myslíte, pane doktore, že budete se svými pracemi hotov?“

„Za tři nebo čtyři měsíce, pane purkmistře,“ odpověděl doktor Ox.

„Tři nebo čtyři měsíce! To jest ale dlouho!“ zvolal van Trikas.

„Až příliš dlouho!“ připojil van Nyklós, který to nemohl již vydržet a nyní už také vyskočil a po bok van Trikasa se postavil.

„Tolik času potřebujeme ku svým přípravným pracem,“ odporoval doktor Ox. „Dělníci, které jsme museli zde v Kikandonu najmouti, nejsou tak příliš od ruky.“

„Jakže? naši dělníci že nejsou od ruky?“ vyskočil pan purkmistr pokládaje slova doktora Oxe za osobní urážku.

„Ovšem že nejsou,“ stál doktor Ox na svém. „Jiný dělník nadělal by toho za deset vašich. Vždyť víte, že jsou to ryzí Flamové!“

„Flamové!“ zvolal van Nyklós zatínaje při tom pěstě. „V jakém smyslu užíváte toho slova, pane?“

„Můj bože, ve smyslu — pěkném, v jakém každý slova toho užívá,“ bránil se doktor.

„Buďsi, pane,“ pravil purkmistr přecházejí dlouhými kroky z kouta do kouta, „nemiluji podobných poznámek. Vězte, že dělníci kikandonští nezadají v ničem dělníkům kteréhokoliv města, a nepůjdeme ani do Paříže ani do Londýna hledati lepších! Co se však vašich prací týče, prosím, abyste jich dokončení uspil. Kladením vašich rour je dlažba ve všech ulicích vytrhána, a to jest veřejné pasáži velice na úkor; obchod by si pak mohl stěžovati, a já ve své odpovědnosti co vrchní správce města nechtěl bych vydati se takovýmto až příliš oprávněným výčitkám.“

Kde se to jen vzalo v tom statném purkmistrovi? Mluvil o obchodu, o veřejné pasáži atd., a slova ta mu jen tak lehce překlouzla přese rty, jako by jim byl bůh ví jak zvyklým! Co se to s ním jen dělo?

„A ostatně,“ dodal van Nyklós, „nemůže město na osvětlení už déle čekat.“

„Ale,“ pravil doktor Ox, „město, které bez něho se obešlo osm nebo devětset let . . .“

„Prá-vě pro-to,“ slabikoval mu rozhorleně van Trikas do tváře. „Jiný čas, jiný mrav! Pokrok všude se hýbe, a my nechceme zůstatí za jinými. Zařídte si to, aby nejdéle za měsíc naše ulice byly osvětleny, aneb zaplatíte notnou pokuju za každý den, o který se opozdíte. Jen si považte, co by se na příklad mohlo státi, kdyby v těch tmavých ulicích vznikla nějaká rvačka.“

„Ovšem,“ pravil van Nyklós, „jediná jiskřička stačí, aby našinec stál už v plném ohni. Co Flám to plamen, pane!“

„Vidíte, když zrovna o tom mluvíme,“ přerval tu van Trikas důmyslné podobenství van Nyklósovo o Flámu a plamenu, „pan komisař van Tschikall, přednosta naší městské policie, podal nám zprávu, že včera večer zde u vás vypukla jakási hádka. Mluvílo se prý o politice?“

„Ano, to je pravda,“ pravil doktor maje se co přemáhati, aby potlačil své vnitřní uspokojení.

„Dostali se prý dva pánové do sebe, advokát van Mltshell a lékař Kustos?“

„Tak jest, pane radní, ale výrazy, jichž oba pánové užívali, neměly do sebe nic povážlivého.“

„Nic povážlivého!“ vzkřikl pan purkmistr. „Jakže? to že není nic povážlivého, když mužové sobě praví tváří v tvář, že neznají dosahu svých slov? Jakou to máte v žilách krev, pane ? Či nevíte, že u nás v Kikandonu podobné prohození může mít v zápětí následky nejmudnější? Vždyť kdyby takhle vy aneb někdo jiný dovolil si mluvit podobným způsobem se mnou ...“

„Aneb se mnou!“ dodal van Nyklós.

A oba hodnostářové stáli tu proti doktoru Oxovi s vlasem zježeným, s rukama skříženými, hotovi při nejmenším slově, ba při pouhém posuňku nebo pohledu jemu „ukázati co proto“ a dosvědčiti mu, že co Flám to plamen. Ale doktor Ox ani nemrknul.

„Buď jak buď,“ jal se opět mluvit van Trikas, „činím vás odpovědným z toho, co se ve vašem domě přístě stane. Jest mi svěřen poklid města, a nestrpím, aby byl rušen. Kladu vám na starost, aby se cosi podobného nikdy více neopakovalo, nechcete-li, abych co nejrozhodněji zakročil. Já své povinnosti dostojím. Rozuměl jste mi? Ale odpovídejte pak, pane!“

A hlas páně purkmistrův byl zlostí čím dál tím mocnější, tak že jej zajisté bylo slyšeti po celém domě. Vida však, že přes všechn jeho křik doktor Ox nemá se k žádné odpovědi, pravil ku svému příteli: „Pojďte, van Nyklóse!“ A bouchnuv dveřmi, až se to po celém domě rozléhalo, vyšel na ulici s panem radním.

Když byli ve volném vzduchu, utišilo se pomalu rozechvění obou hodnostářů. Neurazili ani dvacet kroků, a již uvolňovali chůzi a méně házeli rukama. A dále ustoupilo i nachové rozpálení jich obličejů obyčejné bleděružové jejich pleti.

Uplynulo asi čtvrt hodinky, co opustili plynárnu, a van Trikas obrátil se pomalu k van Nyklósovi a pravil mu svým starým bezzvučným hlasem, teď již zcela po kikandonsku: „Je to přece jen roztomilý človíček ten pan doktor Ox. Mohu říci, že s pravým potěšením budu vzpomínati této návštěvy, a vždyť mi bude mílo jíti k němu.“

VI.

Franc van Nyklós a Zuzanka van Trikasova dělají si plány do budoucnosti.

Že pan purkmistr van Trikas měl dceru, naši čtenáři snad nezapomněli; ale že pan radní van Nyklós měl syna, který se jmenoval Franc, to při své ostrovtipnosti zajisté sotva uhodli. A kdyby i byli uhodli, nebyli by ještě proto mohli vědět, že Franc byl Zuzančiným snoubencem. Aby ale už déle nemuseli hádati, povíme jim, že oba tito mladí lidé byli pro sebe jako stvořeni a že milovali se jako jest zvykem a mravem milovati se v Kikandoně.

Nesmíme myslet, že v tomto zvláštním městě srdce mladých lidí nikdy ve vzájemné lásce nebila. Ale ovšem bila jaksi klidně a pomalu. Ba milenci se i ženili v Kikandoně jako se jinde žení, ale nespěchali s tím tak tuze. Kdo se měli vzít, chtěli prvé, než vejdou v tento nerozlučitelný svazek, důkladně navzájem se poznati, a prozkoumání takové trvalo při nejmenším deset roků jako pravidelné studie. Zřídka se stalo, aby byl někdo „absolvoval“ před uplynutím lhůty této.

Ano, deset roků! deset roků spolu chodívali a namlouváli se, než se vzali. A což je to tak mnoho, když jde o to, aby uzavřeli svazek, který trvá po celý život? Trvát to přece při nejmenším deset roků, než se člověk stane inženýrem nebo lékařem, advokátem aneb radou, a k tomu, aby se člověk stal pořádným manželem a řádným otcem, že by stačilo méně času? Necht' to již bylo výsledkem letory aneb z důvodů rozumových, my s Kikandoňany, co se týče prodloužení těchto jejich studií, úplně souhlasíme; když tak člověk vidí, jak v jiných živějších městech manželství se uklube za několik měsíců, může jen pokrčiti ramenama a musí věru si přát, aby naši mládenci a naše děvčata dávání byli na studie do Kikandonu. Tam za celé půl století jediné manželství provedlo se za krátký čas dvou let, a ještě by málem se bylo zvrhlo!

Milovat' tedy Franc van Nyklós Zuzanku van Trikasovu, ale klidně a mírně,

jak asi člověk miluje, má-li před sebou ještě plných deset let toužení a doufání. Jednou za týden přicházel Franc v umluvenou hodinu pro Zuzanku a chodil s ní na ryby k řece Vaar. Rozumí se, že byl vždycky opatřen svým prutem, a Zuzanka zase brávala s sebou vyšívání, aby na něm svými hezkými růžovými prstíčky nejpodivnější kvítky vytvořovala.

Zde právě by se hodilo podotknouti, že Franc byl hezký mladík dvacet dva roky čítající, lehounké chmýří že vyráželo mu na bradě, a hlas jeho že právě byl klesl o jednu oktávu.

Zuzanku si as každý představuje co hezkou růžovou blondýnku, a také se nemýlí. Bylo jí sedmnáct let a ráda chodívala na ryby. Podivné to ovšem zaměstnání, u kterého aby člověk ve lstivosti a úskočnosti závodil s ledajakou rybičkou; ale Franc to měl rád, a také se to výborně hodilo k jeho letoře. Jsa trpěliv nade vše pomýšlení sledoval se zvláštním zalíbením okem poněkud snivým korkovou zátku proudem vody pomalu plovoucí, a uměl vytrvati. A když pak po šestihodinném čekání některá skromná rybka, z pouhé soustrasti k Francovi, dala se chytit, tu byl sic všecek šťasten, dovedl ale své blažené dojmůtí opakovati.

Toho dne tedy seděli oba snoubenci na zeleném břehu říčky Vaar. Zuzanka protahovala mechanicky jehlu vyšíváním, co mezitím Franc jako pravý automat přehazoval prut od pravé ruky k levé, aby jej pak zas od levé ruky k pravé nechal proudem unášeti. Rybičky proháněly se nahoře a povrchu kolem zátky, co zatím udice dole ve hloubce marně čekala na kořist.

Čas od času pravil Franc k Zuzance, aniž by však při tom pozvedl k ní svého zraku: „Teď, myslím, jedna bere, Zuzanko.“

„Myslíte, Franci?“ odpovídalo děvče odvracujíc oči od svého vyšívání a dívajíc se za zátkou.

„O ne, mýlil jsem se,“ opravoval se Franc; „domníval jsem se cítit jakési lehké trhnutí prutem.“

„Však budou bráti,“ těšivala ho Zuzanka svým jasným jemným hláskem. „Musíte ale v pravý čas šknubnouti, opozdíváte se vždy o několik sekund, a tu ovšem rybka uteče.“

„Chtěla byste vy, Zuzanko, vžiti na chvíli prut?“

„O s radostí, Franci.“

„Tedy mi sem podejte své vyšívání. Uvidíme, budu-li dnes míti více štěstí v této práci, nežli s rybičkami.“

A mladá dívka chápala se prutu, ač se jí ruka při tom trochu chvěla, kdežto Franc zase propíchoval jehlu skrze její vyšívání.

A tak sedávali po celé hodiny a vyměňovali sobě sladká slova, a když zátka na vodě jen trochu sebou trhla, tu pokaždé i jejich mladá srdce se zachvěla. Ó necht' oběma nikdy nevymizí z paměti tyto slastné chvíle, kdy při bublavém potůčku tak pěkně spolu sedávali!

Ale toho dne bylo již slunce velmi sestoupilo, a přes všecko kombinované rybolovecké umění nechtěla žádná rybička „bráti“. Dnes žádná nechtěla nad našimi mladými lidmi se ustrnouti, a tito zase příliš byli proniknuti pocitem spravedlnosti, aby jim byli proto zazlívali.

„Nechťsi, budeme podruhé šťastnějšími,“ těšila Zuzanka svého rybáře, který obezřetně navinoval svůj „vlas“ a svou dnes ještě panenskou udičku na jedlové prkénko upevňoval.

„Doufejme, Zuzanko.“

Pak se ubírali oba mlčky domů dívající se toliko na své stíny, které, protože slunce za nimi zapadalo, před nimi se dlužily. Zuzanka zdála se býti velikánskou, a Franc viděl se zas hubeňoučkým jako prut, jež držel v ruce.

Tak došli oba k domu purkmistrovu. Před ním mezi kameny bílé dlažby bujila rozkošně tráva, čemuž každý byl jen rád, neboť ulice byla tím jako vystlána a kroky se aspoň tak hlučně nerozléhaly.

Když oba už byli u samých vrat, myslil Franc, že musí použití chvíle, než se tyto otevřou, aby řekl své nevěstě: „Vité, Zuzanko, že velký náš den se blíží?“

„Ano, již se blíží,“ přisvědčila dívka klopíc cudně oči.

„Za pět nebo šest let —“ pokračoval Franc.

„S bohem, Franci!“

„Sbohem, Zuzanko!“ pravil Franc.

A když se vrata opět zavřela, ubíral se mladík svým volným stejným krokem dále až k domu svého otce, pana radního van Kyklóse.

VII.

„Andante“ mění se v „allegro“, „allegro“ ve „vivace“.

Pobouření způsobené hádkou pánů Mltschella a Kustosa bylo se pomalu utišilo. Souboj se neodbýval, a bylo tedy lze doufat, že Kikandon opět upadne v onu obyčejnou apathii, kterou toliko taková nepochopitelná událost dovedla na okamžik porušiti.

Mezitím pilně se pokračovalo v kladení rour, jež měly plyn doktora Oxe, kysličník to vodičtý, vésti do veřejných budov. Dláždění ulic kikandonských, na jehož vytrhání pan purkmistr tolik huboval, znova se nad rourami zavíralo; ale scházely ještě hořáky, neboť jich konstrukce tak byla komplikovaná, že bylo třeba objednat je z ciziny. Doktor Ox mohl se roztrhati, jak všude se svým laborantem Ygenem pomáhal. Musilť všude býti přítomen, tu aby popoháněl dělníky, tam aby plynoměr upravoval a pod. Mezitím zároveň již rozkládal ohromné nádržky vody v kyslík a vodík, ač plynovod ještě nebyl zcela dokončen.

Doktor Ox chystal se v brzku zahájiti svůj nový svítivý plyn a to ve městském divadle; neboť nemyslete, že Kikandou nemělo divadlo. Bylo to stavení imposantní, jen že, co se týče slohu, mělo tak trochu od každého. Byloť vystavěno v byzantinském, římském, gotickém i renaissančním slohu, mělo dvěře kulaté, okna obloukovitá, po pilířích plno fantastických roset, jedním slovem pravý to dům „na ukázk“ slohů. Od přísných harmonických linií řeckého chrámu až k rozmarnému komfortu novověké kavárny, vše bylo v této budově zastoupeno. Nikdo se ostatně tomu nediv, neboť stavba divadla započala r. 1175 za purkmistra Ludvíka van Trikasa a nebyla dříve dokončena než r. 1837 za purkmistra Natalisa van Trikasa. Stavěloť se tedy na něm plných sedm set let a architektura jeho byla se pomalu přispůsobila všem věkům a všem jich obdobám. Nicméně však to bylo krásné stavení a jeho římské pilíře a byzantinské klenby slibovaly zcela pěkně se jeviti v osvětlení kysličníkem vodičtým.

Na tomto divadle kikandonském téměř všechno se provozovalo, nejvíce však opery a operetky, ač tu musíme podotknouti, že zejména poslednější

tak velice byly změněny, že by vlastní skladatelé nikdy nebyli poznali svá díla.

Poněvadž se vším všudy se v Kikandově jen courali, musela i dramatická díla tomu se přispůsobit. Ač začátek býval již o čtvrté hodině, a teprv o desáté hodině bývalo po všem, nebylo slýcháno, aby v těchto šesti hodinách bylo sehráno více než nejvýše dva akty některého kusu; necht' se dával Robert Dábel, Hugonoti neb Vilém Telí nebo pod., každý podobný kus tak pomalu býval hrán, že trval obyčejně po tři večery. Kde bylo jakékoli vivace, to se v divadle kikandonském rozplizlo v dlouhanské adagio. A což allegro se teprva vlekla! Nota, která jinde měla hodnotu čtyryašedesátiny, zde považována byla za plnou, a nejrychlejší rulády měnily se dle vkusu Kikandoňanů v pravé chorály. Měl-li zazněti nějaký trilek, museli jej dříve upravit tak, aby neurážel uši kikandonských milovníků hudby. Krátce, abychom jediný toliko podali příklad, rychlá arie Figarova na začátku 1. jednání „Lazebníka Sevilského“ trvala aspoň padesát osm minut, a to ještě jen byl-li zpěvák zvláště ohnivý.

Umělcům, kteří odjinud bývali na kikandonské divadlo povoláni, nezbylo, jak se rozumí, nic jiného, než aby se těmto zvykům podrobili. Jsouce ale dobře placeni rádi si to dávali líbit a ve všem poslouchali smyčce řiditele orchestru, jehož allegro nikdy nečítalo více než osm taktů za minutu. A jaké triumfy slavili oni umělcové, kteří dovedli unést Kikandoňany, aniž by je umdleli! V odměřených hezky dlouhých přestávkách plácly pravidelně všechny ruce, a kritiky druhého dne psávaly o „hřímavém potlesku“. Nestalo-li se při takových příležitostech, že udivená budova se rámusem tím nezachvěla a nesesula, můžeme to věru jen tomu přičítati, že ve dvanáctém století, kdy stavěli základy, nešetřivali ani cementu ani staviva.

Aby ale takové rozčilující výjevy zcela nepoblá- znily nadšené Flámy, nehrávalo se než jednou za týden, čímž měli jednak hercové času ještě více vhloubati se do svých úloh, jednak mohli posluchači mnohem důkladněji strávit různé krásy dramatické poesie.

Tak to bylo dlouhá léta. Cizí umělcové zavítávali obyčejně do Kikandonu, když si chtěli odpočinouti od namáhání na jiných jevištích, a úplně tímto řádem bývali spokojeni; tu najednou asi čtrnácte dní po aféře Mltschell-Kustos nová událost veškeré obyvatelstvo poděsila.

Bylo to v sobotu, a v ten den se v opeře hrálo. Nebylo dnes zahájení nového osvětlení doktora Oxe, jak by dle toho, že roury v divadelní budově

již ústily, dalo se souditi: nebylyť hořáky, o jichž komplikovanosti jsme se již zmínili, z ciziny ještě došly, a měly tudíž dnes ještě jednou konati službu milové svíčky ve starožitném lustru nastrkané. Kasa otevřena o jedné hodině, odpolední, a ve čtyři hodiny byl dům již plný. Ba lidí se tolik hrnulo ku kase, že stáli až na konec náměstí sv. Ernufa, až k samé lékárně Jossa van Liefrinka. Z tak četné návštěvy dalo se zajisté souditi na pěkné představení.

„Půjdete dnes večer do divadla?“ ptal se ráno pan radní pana purkmistra.

„Ovšem že,“ odpověděl van Trikas, „a vezmu s sebou paní van Trikasovou i svou dceru Zuzanku a naši milou Tetermínu. Vždyť víte, jak ty ženské po pěkné hudbě jen blázní.“

„Slečna Zuzi půjde tedy také?“ ptal se pan radní.

„Zajisté, milý van Nyklóse.“

„To bude můj Franc zajisté jedním z prvních, kteří půjdou si koupit lístek.“

„Oh, je to horká krev, ten váš hoch,“ pravil vážně pan purkmistr. „Měl byste si na něj dávatí pozor!“

„Vždyť miluje, van Trikase! milujeť vaši roztomilou Zuzi.“

„Nu, však ona mu neujde. Jakmile jsme se oba na tomto sňatku usnesli, čeho žádá váš syn ještě více?“

„Ničeho nežádá, praničeho, ten dobrý hoch. Já už také nic neříkám, ale dnes večer —“

„Oh to bouřné mládí!“ usmíval se pan purkmistr zpomínaje svých mladých let. „I my jsme takovými bývali, můj ctihodný radní! i my jsme milovali a také jsme za svými děvčaty běhávali do divadla!“

„Tedy se dnes večer uvidíme. Jářku, jak se vám líbí ten Fioravanti ? Je to umělec, co? Však zajisté tak snadno nezapomene nadšeného potlesku, jehož se mu dostalo v Kikandonu!“

A vskutku byl slavný tenorista Fioravanti svou virtuositou, svou dokonalou školou a překrásným hlasem šmahem si dobyl nadšené přízně obecenstva. Již před třemi nedělemi byl slavil v „Hugenottech“ pravé triumfy.

První jednání, upravené dle vkusu Kikandoňanů, bylo trvalo celý večer. Pokračování podáno dle zvyku kikandonského, aby obecenstvo příliš nebylo rozčilováno, až druhý týden, a i tu nekonečnými andante prodlouženo druhé jednání tak, že stačilo zrovna zas na jeden večer. Třetí týden předvedeno konečně třetí jednání této slavné opery Meyerbeerovy;

ale jakkoliv po všechny tři akty nadšení diváků pro slavného pěvce Fioravantiho stále jen rostlo, byli všickni nejvíce zvědaví jednání čtvrtého, a proto byli naši dobří Kikandoňané čtvrtého týdne již vskutku trochu jako netrpěliví.

Čtvrtý ten týden nadešel, a právě dnes večer mělo se hráti. Ó jak se všichni těšili na duetto Raoula s Valentinou, na tento dvojhlasý hymnus lásky, zpívaný i se všemi svými crescendo, stringendo, accelerando, piu crescendo hodně zvolna, pomalu, ba nekonečně! Ó jaké to kouzlo, vše to slyšeti!

Také nebyly ještě ani čtyři hodiny, a již byl sál naplněn, a lóže, sedadla, přízemí i galerie lidmi jen se hemžily. V lóžích v prvním pořadí trůnili pan purkmistr van Trikas, slečna van Trikasova, paní van Trikasová a líbezná Tetermína v čepci s fábory bramborové barvy; o něco dále pan radní van Nyklós s rodinou, zamilovaného France v ni počítaje. Byli tam též van Kustosovic i van Mltschellovic, a dále pan soudce Honoré Syntax, pan Norbert van Sutman, pan řídící pojišťovací společnosti, tlustý bankéř pan van Kollaert, co pořád jen o německé hudbě snil a sám též trochu byl hudebníkem, pan berní van Rupp, řídící akademie pan Jeroným Resh, pan komisař van Tschihall, všickni ovšem se svými rodinami, a tolik ještě jiných hodnostářů města, že by jich vypočítávání čtenáře marně nudilo.

Jindy mívali Kikandoňané zvyk chovati se před vyhrnutím opony co nejtíseji; jedni dočítali zde své noviny, druzí spolu šeptavým hlasem sem tam nějakou myšlenku vyměňovali, jiní zase pásli polovoyhaslé své zraky po kráskách již přítomných, a ti, co se ubírali na svá místa, hleděli, aby se k nim s pokud možno nejmenším hlukem dostali.

Dnešního večera však bylo pozorovati, že ještě před vyhrnutím opony panoval jakýsi zvláštní ruch v divadle. Hýbaliť se tu lidé, kteří jindy a jinde nikdy se nehýbali. I vějíře dam s neobyčejnou rychlostí vzduchem litaly; ba zdálo se, že tu jakýsi silnější vzduch vane a prsa všech naplňuje, neboť každý prudčeji a silněji oddychoval. Mnohých zraky plály, abychom tak řekli, intenzivností plamenů lustrůvých, které dnes také vydávaly lesk neobyčejný, ač bylo vše zůstalo při starém a svíčky nebyly rozmnoženy. Ano, kdyby bylo nové osvětlení doktora Oxe zavedeno, nebyl by se tomu nikdo divil; ale dnes ještě tomu nebylo tak.

Konečně byl již celý orchestr pohromadě. První houslista právě obešel všechny své kolegy, aby jim skromně sdělil své „A“, nástroje smyčcové,

foukací jsou již naladěny, a říditel orchestru čeká u svého pulpitu již jenom na znamení, aby se začalo.

Nyní zvonek zazněl. Čtvrté jednání „Hugenottů“ počalo. Vášnivě *allegro appassionato* v meziaktí přehraje se s onou velebnou volností kikandonskou, která Meyerbeera sice byla by přivedla k zoufalství, Kikandoňanům ale tak velice byla dle chuti.

Však brzy pozoruje říditel orchestru, že jaksi již nevládně účinkujícím svým personálem, ba že má co dělat, aby tyto jindy tak tiché a tak poddajné hudebníky udržel v taktu. Jsou to zejména foukací nástroje, které nápadně pospíchají, a pevnou rukou musí je dirigent udržovat, aby nepředstihly nástroje smyčcové, ješto by se stanoviska harmonického nepěkného asi tím bylo dosaženo účinku. Ba už ani ten fagoti- sta, syn to lékárníka Jossa Liefrinka — mladík tak slušný a jinak přec tak dobře vychovaný — nedrží takt.

Valentina začala svůj recitativ:

„Zde o samotě dlím, bol jen se mnou sedá...“

však ač „bol — s ní sedá“, ona přece spěchá. Říditel orchestru a všichni jeho hudebníci urychlují s ní, nejsouce si snad ani toho vědomi, její *cantabile*, které mělo ve volném taktu postupovat. Když Raoul objeví se ve dveřích v pozadí, neuplyne mezi okamžikem, co Valentina obrátí se k němu a jej ve vedlejší pokojí ukryje, ani čtvrt hodiny, kdežto jindy dle tradice kikandonského divadla těchto třicet sedm taktů recitativu vyžadovalo zrovna třicet sedm minut.

Saint-Bris, Nevers, Cavannes a katoličtí pánové vstoupí, snad poněkud rychle, na jeviště. Skladatel udal na partituře *allegro pomposo*, a orchestr i pánové jdou sice *allegro*, ale ani dost málo *pomposo*, a při scéně spiknutí a žehnání dýk nedají se udržeti už ani v *allegro* pravidelném. Ani zpěváci ani hudebníci neznají již uzdy, a sám říditel orchestru už ani nepomýšlí, aby je zadržoval.

Obecenstvo toho ostatně nežádá, naopak jest u vytržení a v nejhlubších útrokách spolu cítí s těmi, kdož zpívají:

„Od válečných pohrom strašně znova hrozících chcete-li uchovat zemi praotců svých?“

Slib i přísaha rychle se vykonají; sotva že Nevers má času dát ujištění, že „mezi předky své čítá hrdiny, ne však vrahy“, již jej zatknou. Čvrtníci a konšelé vrazí zuřivě na jeviště a rychle odprísáhnou „kacíře skolit jednou ranou“.

Saint-Bris vyzývá ve dvoučtvrtečním taktu katolíky k pomstě. Oni tři mnichové, kteří „lehounce krácejíce“ mají volným krokem přinést koš s bílými stužkami, málo dbají předpisu a na jeviště se přímo vyřítí. Již vytasili přítomní své meče a své dýky, a obratem ruky jim je mnichové také požehnali. Soprán, tenor i bas s ráží pustí se do allegro furioso, a učinivše z dramatického zpěvu rychlou čtverylku, řvou hrnouce se ven:

„V půlnoci bez hluku!
ať nás nic nevyzradí,
křik a hluk velmi vadí.
Jsou chytří jako hadi.
Tiše, tiše o půlnoci!“

Obecenstvo nemohlo se udržeti a vstalo. V lóžích, parteru i na galeriích, všude nejživější hnutí. Vypadá to, jako by diváci chtěli s panem purkmistrem van Trikasem v čele slézt na jeviště, aby se připojili ke spiklencům a vyhubili Hugenotty, jichž náboženské náhledy jinak ale schvalují. Všeobecné „výborně“, sál se potleskem otřásá, umělci jsou vyvoláváni. Tetermína mává zimničně rozčilená svým čepcem s fábory brámborové barvy, světla vydávají neobyčejně skvělou zář.

Raoul místo aby pomalu nadzdvíhoval oponu, velkopyšně ji vejpůl přetrhne a stojí Valentíně tváří v tvář.

Konečně je zde ono velké duetto, a také vskutku oba zpívají allegro vivace. Raoul nečeká na otázky Valentininy, a ona také příliš pospíchá, než aby vyčkala jeho odpovědi.

Krásné místo:

„Nechej mne jít! Tu nelze dlít,
mne čest volá, nechej mne jít!“

promění se v rychlý kvapík, který vypadá, jako by ho byl Offenbach komponoval.

Známé andante amoroso:

„Ty že mne miluješ?
Jaká to slast a blaženost,
slyšeti to slovo srdečné!“

jest už věru vivace furioso, a violoncell v orchestru dávno zapomněl, že má dle partitury sledovati věrně hlas zpěvákův.

Marně Raoul volá:

„Prodluž srdce mého sladký sen!“

Valentina nemůže nic prodlužovat, jest viděti, že nezvyklý oheň ji sžírá.

Jeho vysoké H a C přespříliš nucené mají hrozný zvuk a on sebou škube a hází jako by šílil.

Zazní hrana — ale jaké to podivně zrychlené zvonění! Patrně se zvoník také necítí; jest to hrozné zvonění na poplach, které co do vzteklosti s orchestrem závodí.

Posléze překrásná stretta, která má zakončiti jednání:

„Ne, teď marné milování —
hrana zvon již vyzvání!“

skladatelem co allegro con moto naznačená rozvlní se v zuřivé prestissimo, jako by přes jeviště lokomotiva přejela. Zvon opět udeří, Valentina klesne ve mdlobách, Raoul vyskočí oknem.

Byl již svrchovaný čas. Orkestr byl tak opojen, že by nebyl mohl ani pokračovati. Taktovka řiditelova samým tlučením o napovědovu budku úplně jest rozbita a zbývá z ní již jen kousek dřeva. Strany houslí praskly, smyčce jsou zpřetrhány. V každém bubnu jest po jedné velké díře, a basista si dokonce vylezl na svůj bručivý nástroj nahoru! První klarinetista spolknul násadku svého klarinetu, a první hoboista něco podobného též ještě

překusuje. Pozoun jest všecek ohnut, a nešťastný hornista nemůže už vytáhnouti ruku, kterou samým horlivým hraním příliš hluboko vstrčil do svého nástroje.

A což teprv obecenstvo! To jest udýchané, rozčilené, řve, křičí a gestikuluje! Všech obličejů se rdí jakoby rozpáleny vnitřním požárem. U východu všichni se tlačí a strkají, mužští bez klobouků, dámy bez šátků. Na chodbách nastane pak ještě větší tlačence, ano již se hádají a dokonce se i perou. Zde neplatí žádná už autorita, pana purkmistra nikdo nedbá! Všichni sobě jsou rovni před touto rozčileností vsutku pekelnou.

Však za několik okamžiků, když každý octnul se už na ulici, rozhostí se opět starý klid, a každý pokojně kráčí k domovu chovaje jen ještě mlhavé upomínky na to, co právě před chvílí byl procítil.

Čtvrté jednání „Hugenottů“, které jindy trvávalo plných šest hodin, bylo, počavši o půl páté hodině, skončeno již v pět hodin bez dvanácti minut. Trvalo tedy — osmnáct minut!

VIII.

Vážný a slavnostní valčík německý promění se v divoký rej.

Nabyliť sice diváci, opustivše divadlo, svého starého klidu a vraceli se domů zcela pokojně, nicméně ale prožili tak nesmírné rozčilení, že celí unaveni klesli na lože, jako by se byli snad dopustili bůh ví jakých prostopášností v hodování.

Druhého dne dostavila se každému upomínka na předešlý večer. Tomu scházel klobouk, který byl v tlačnici ztratil, onomu šos, ježž mu ve všeobecném zmatku utrhli; některá dáma pohřešovala svůj pěkný zelený atlasový střevíček, jiná zas nemohla najiti svou sváteční mantylu. Poctiví Kikandonané připomínali si toho, co se dělo, a s upomínkou dostavil se i hluboký stud nad nepochopitelnou jich rozčileností. Zdálo se jim vše to orgií, ježž reky oni se nevědomky stali. Ale raději o tom ani nemluvili a vůbec nechťeli na to mnoho myslit.

Však nejméně mohl se do toho vpraviti pan purkmistr van Trikas. Druhého dne probudiv se nemohl naléztí svou paruku. Loty všecko všude prohledala, ale marně, bylať paruka ostala na bojišti. Mohlť sice dáti ji vybubnovati policajtem Mistrolem, ale lépe bylo mlčky oželeti tu ztrátu, než vydati takto nejvyšší osobnost města lidským hubám

Tak ležel tedy pan purkmistr druhého dne a choulil se pod svou peřinu, maje tělo umdlené, těžkou hlavu, neohebný jazyk a vypráhlá prsa, a přemýšlel. Ano, on přemýšlel, a jeho mozek té chvíle pracoval, že snad za celých minulých čtyřicet let tolik nenamyslil, co za to dopoledne. Nepocitoval ani nejmenší chuti vstáti, naopak probíral v myšlenkách ještě jednou všechny podrobnosti nepochopitelného včerejšího představení a porovnával je s událostmi, které se ondy sběhly v domě doktora Oxe. Hledalť příčiny této neobyčejné popudlivosti, která se objevila u lidí tak ctihodných.

„Co se to ale děje?“ ptal se sama sebe. „Jaká to závať pojala mé dobré město Kikandon? Což jsme se všichni už zbláznili a máme z celého

Kikadonu udělati jeden velký blázinec? Neboť včera jsme tam byli všichni, my hlavy města, radní, soudcové, učencové, advokáti, lékaři, krátce všichni, a všichni jsme, pamatují-li se dobře, — byli mimoděk uchvázeni tímto zuřivým blázněním! či by to bylo bývalo z té pekelné hudby? Toť by bylo podivno! Vždyť jsem nic nejedl ani nepil, co by bylo mohlo mne tak rozohniti! V poledne jsem snědl kousek telecí pečeně — trochu moc byla pečená, to je pravda, — vzal jsem si několik lžic špenátu, kousek vaječného nákypu, a k tomu jsem vypil dvě skleničky našeho slabého piva; toť mi předce nemohlo vléztí do hlavy! O nikoli, v tom musí vězeti něco podivného, něco nevysvětlitelného, a poněvadž jsem odpovědným z jednání obyvatelů svého města, sestavím komisi, aby věc vyšetřila.“

Však komise, ač městskou radou slavně byla ustanovena, nevyšetřila praničeho. Fakta byla jasna, ale příčiny unikaly ostrovtipu pánů radních. Ostatně se uhostil zase starý klid, a tím upadly i ony výtržnosti pomalu v zapomenutí. Co se městských novin týče, ty se ani slovem o tom nezmínily, a „Pamětník Kikandonský“ nepodával ve svém referátu nijaké zprávy o podivném rozechvění veškerého obecnstva.

Ale ač město nabývalo svého starého rázu, ač obyvatelé znova upadali do svého bývalého flamského flegma, přece bylo lze pozorovati, že povaha Kikandoňanů se znenáhla povážlivě mění. Byl bys souhlasil s doktorem Kustosem, jenž tvrdil, že lidem „narůstají nervy“.

Tomu sluší rozuměti takto. Tato nepopíratelná a nikým nepopíraná změna vždy jen za jistých okolností se jevila. Procházeli-li se dobří Kikandoňané pod širým nebem ulicemi města nebo podél říčky Vaaru, byli vždy těmi starými pedantickými měšťany, jimiž se Kikadon honosil; taktéž když byli ve svých bytech, ti hlavou, oni rukou pracující, při čemž ovšem ani se nenamáhali, ani nemyslili. Jich soukromý život byl ještě tím starým tichým, netečným živořením jako jindy, všech domácností starý mír dosud nebýval rušen, neslyšels ani hádek ani výčitek, a ani srdce ani mozek nepracovaly rychleji, než jako za starých dobrých časů, kdy puls bil průměrem padesát až dvaapadesátkrát za minutu.

Ale podivno bylo, že obyvatelé kikandonští, kteří v soukromém životě zůstávali stále těmi starými, na veřejnosti patrně se měnili.

Tak na příklad sešli-li se v nějaké veřejné budově, „už to nešlo“, jak říkával komisař van Tschikall. Nechtě to bylo na burse, aneb na radnici, aneb v kterékoliv poradní síni, jakási neobyčejná živost

zjednávala si průchodu, a taková obyčejně do všech vjela rozdrážděnost, že na klidné rokování nebylo ani pomyslení. Ještě nebyli ani hodinu pohromadě a už si házeli „špičky“; druhou hodinu se už jistě hádali, mysle se rozkvašovaly, a už byli v osobnostech. Ba i v božím chrámě neposlouchali už s oním zbožným klidem svého pastýře van Stabella, který na své kazatelně ostatně také podivně se rozháněl a svým ovečkám hříchy do svědomí téměř hřímal.

A smutný ten stav věcí způsobil bohužel ještě mnohem povážlivějších šrůtek, než jakou byla ona první mezi lékařem Kustosem a advokátem Mltschellem, a byly by zajisté i soudy musily zakročovati, kdyby odpůrcové, přišedše na volný vzduch, nebyli zapomínali znenáhla urážek na vzájem utrpených i spáchaných.

Však zvláštnost ta ušla myslím, jež nebyly zvyklé pozorovati, co se s nimi samými děje; jediná toliko osoba v celém městě, pan komisař van Tschihall, tentýž, jehož místo obecní rada po třicet let chystala se zrušiti, pozoroval, že toto rozčilení výhradně na veřejné budovy se obmezovalo. S nemalou úzkostí si ale kladl otázku, co by z toho následovalo, kdyby tato „epidemie“, jak on to nazýval, rozšířila se i na veřejné ulice a na soukromé byty obyvatelů kikandonských. Pak by se urážky nezapomínaly, pak by se klid už nevracel, v tomto zimničním rozechvění už by nenastaly žádné přestávky, a nepřestávající rozdrážděnost by zajisté svedla nejkřutější boje mezi dobrými měšťany Kikandonu.

„Co potom?“ přemítal s ustrnutím komisař van Tschihall. „Čím zadržíme tyto divoké vášně? kdo dovede skrotiti tyto bujné mysle? Pak ale nebude můj úřad už existovati toliko dle jména, a městská rada bude nucena zdvojnásobiti moje služné, nebude-li třeba nejprve mne zatknouti pro rušení veřejného pořádku!“

Nuže, velice oprávněné tyto obavy počínaly se uskutečňovati. Zlo neobmezilo se na bursu, na kostel, na divadlo, na budovu učené společnosti, na radnici, ono vniklo i do bytů soukromých, a to ani ne v průběhu čtrnácti dnů od onoho strašného představení „Hugenottů“.

Bylo to v domě bankéra van Kollaerta, co se objevily první známky této epidemie.

Tento boháč dával ples anebo spíše věneček, a sezval veškerou honoraci města. Podařila se mu totiž jakási finanční spekulace, i chtěl na oslavu toho otevřítí své salony svým spoluměšťanům.

Večerní zábavy flamské jsou s dostatek známy. Pij e se pivo a sladká voda. sem tam se trochu hovoří o počasí, o naději na žně, o zahradničení a zejména o pěstování tulipánů. Chvillemi zatančí někteří volnou a odměřenou sousedskou; někdy také se pokusí o nějaký šoupavý valčík, ale tak volný valčík, že páry se za minutu sotva půldruhékrát otočí, držíce se při tom pokud nejdál možno za ruce. Chtělit Kikandoňané ve svých zábavách také zaváděti polku, upravenou ovšem ve čtyři takty, ale tančící vždycky tak zůstali pozadu za orchestrem, že nemohl se tento tanec udržeti. Takový byl tedy ples navštěvovaný vznešenou společností kikaudouskou, a nikdy tyto pokojné zábavy, ve kterých mladí lidé nalézali potěšení mírné a počestné zároveň, nezavdaly příčiny k nemilým výtržnostem.

Co se to tedy přihodilo, že onoho večera sladká voda pana bankéra van Kollaerta zdála se býti ohnivým, vínem, šumícím šampaňským, rozohňujícím punčem ? čím se stalo, že asi uprostřed slavnosti jakási nepochopitelná opojenost uchvátila mysli oněch pozvaných? Proč vážná sousedská proměnila se v divokou tarantellu? Proč i ti hudebníci tak prudce hráli nedbajíce už taktu? Jaký to proud elektrický probíhal salóny? čím to, že páry se sblížily a k sobě se tlačily, že ruce se křečovitě tiskly, že i pánové sami pustili se do divokého skákání, opovrhující tím krásným někdejším tancem, tak vážným a tak slušným?

Bohužel, který Oedip byl by mohl rozluštití všechny tyto spletené otázky? Komisař van Tschihall stál toho večera sice na stráži a čul blížící se nebezpečí, ale nemohl je zaželmati. Ba nebyl ani s to, aby mu utekl, a cítil, jako by mozek jeho pevné vůli se vymykal, a jakási opojenost mu vstupovala do hlavy.

Všecky jeho city se bystrily a vášně jeho rostly. Opět a opět vrhal se na mísy s cukrovinkami a pokroutkami a pojedl toho tak ohromné množství, jako by byl kdo ví jak dlouho se postil.

Mezitím rozvášněnosti přibývalo. Ze všech prsou vycházely takové vzdechy, že bylo slyšeti jako prodloužené hučení. Všichni tančili a tančili tenkrát do opravdy. Tváře všech hořely a oči jen jen jiskřily. Rozkvašenost dosáhla nejvyššího stupně.

Tu spustil orchestr známý valčík ze „Střelce kouzelníka“, jehož pohyby jsou tak odměřeny a volny. Tančící se chytli za ruce, ale to již nebyl valčík, byl to nesmyslný divoký rej, závrtný vír, hoden býti veden nějakým Mefistofelem, jenž by byl tloukl takt hořící pochodní. Pak se všichni pustili

do kvapíku, ale do tak pekelného kvapíku, že nikdo je nemohl již zadržeti, a že tančící lítali pokojemi, z kuchyně ven, na schody, dolů do sklepa a zas nahoru na půdu, všichni pohromadě, mládenci i panny, otcové i matky, lidé všeho věku, vši váhy i všeho pohlaví, tlustý bankéř van Kollaert, paní van Kollaertová, páni radové, úředníci, soudcové, pan radní van Nyklós, paní van Trikasová, pan purkmistr van Trikas a i sám ostražitý pan komisař van Tschihall, který nikdy později nemohl se upamatovati, s kým tančil oné hrozné noci vášně.

Ale ona na něj nezapomněla. Od toho dne vídala jej ve svých snech a často vzpomínala, kterak ji horoucí komisař tiskl k sobě ve vášnivém objetí.

A ta ona byla líbezná Tetermína!

IX.

Doktor Ox a jeho laborant Ygen vymění toliko několik slov.

„Nuže, Ygene?“

„Nuže, mistře, vše jest připraveno. Roury jsou všechny již položeny.“

„Konečně! Nyní budeme operovati v rozměru velkém a budem účinkovat na masy!“

X.

Epidemie zmocní se celého města, a následky toho.

Zlo, místo aby ubývalo, stále se šířilo. Z domů soukromých dostalo se do veřejných ulic. Nebylo lze už dobré město Kikandon poznati.

Nejpodivnější při tom zajisté bylo, že netoliko živočišstvo, ale i rostlinstvo patrně novým zvláštním vlivům podléhalo.

V obyčejném postupu přírody bývají epidemie odděleny. Nemoci lidské nebývají zároveň nemocemi zvířat, a nemocemi zvířat nestůňou také květiny. Není slyšáno, aby kuň dostal neštovice, aneb aby člověk byl postižen dobytčím morem, a ovce má jiné nemoci než brambory. Ale zde veškeré zákony přírodní zdály se býti převrácenými. Netoliko že povaha, letora a myšlenky obyvatelů i obyvatelek kikandonských se změnily, i domácí zvířata, psi i kočky, krávy i koně, oslové i kozy, všichni podléhali té epidemii. Ba i rostliny, smím-li to tak nazývati, „emancipovaly se“.

Jak ovocné tak i zelinářské a květinové zahrady jevily nejpodivnější symptomy. Rostliny cizopasně pučely mnohem mohutněji, byliny košaté „košatěly“ mnohem bujněji, stromky vyrůstaly v pravé stromy. Sorva hrouda se nad semenem zavřela, již ukazovalo toto svou zelenou hlavičku, a o kolik dříve vyrostlo v jistém čase čárek, o tolik nyní zrostlo palců. Chřest byl až na dvě stopy vysoký, artičoky byly jako melouny, melouny jako tykve, tykve jako turky a turky jako zvon na poplach, který měl dobrých devět stop v průměru. Zelí stálo takřka v keřích, a pod houby se mohl člověk schovati jako pod deštník.

Se zeleninou se srovnávalo i ovoce. Na jediné jahodě měli dva lidé co jisti, a ku snědení jedné hrušky bylo třeba čtyř. Hrozny vyrovnaly se onomu hroznu kanaánskému, ježž dle sv. písma měli dva lidé co nésti.

Totéž bylo s květinami. Fialky už byly fialami a přesycovaly vzduch dvojnásobně silnou vůní, ohromné růže skvěly se neobyčejně živými barvami, bez se tak rozmáhal, že tvořil pravé zdi. Ostatní květiny, jako: geranie, kamelie, rhododendra, sedmikrásky, dahlie atd. tak se plemenily,

že pokrývaly i všechny stezky a překážely jedna druhým. Zde už ani srp nespomáhal.

A což tulipány, ty milé tulipány, ta radost každého Flama, jakých ty způsobily překvapení svým pěstovatelům ! Ctihodný van Bistrom div že se jednoho dne nesvalil leknutím, když spatřil jednoduchou Tulipa gesneriana tak zázračně obrovsky rozvitou, že v její kalichu se usadila celá rodina hejlů a přes noc si tam zrobila své hnízdo.

Celé město se sběhlo a chtělo viděti tuto fenomenální květinu, i dáno jí všeobecným usnešením jméno Tulipa kikandonia.

Ale rostly-li květiny patrně tak, že nabývala veškerá vegetace rozměrů ohromných a i čich svou vůlí i zrak skvělostí svých barev omamovala, za to bohužel tím rychleji vadly. Bylo patrné, že vzduch, jež vdychují, je stravuje, a proto tak brzo umíraly celé jsouce stráveny a spáleny.

Takový byl také osud slavné Tidipa kikandonia, která již za několik dní odkvetla a vši své krásy pozbyla.

Podobně se vedlo domácím zvířatům od domácího psíka až k vepříku ve chlívkou, od kanárka v ozdobné kleci až ke slepici v kurníku.

Za normálních dob bývala tato zvířata stejně flegmatická jako jich pánové. Pes i kočka spíše živořili nežli žili, nikdy nebylo viděti ani radostný pohyb ani zlostné hnutí. Psi ohony nehýbali, jako by je byli měli z bronzu, a u koček nezděděl nikdo, že také mají drápy. Co se týče vzteklých psů, nikdo v ně nevěřil a stavěl je as do jedné řady s báječnými potvorami evangelisty sv. Jana.

Ale za těch několik měsíců, jichž příhody zde zaznamenáváme, jakých to nastalo změn!

Psi i kočky počali užívatí svých zubů a drápů, a mnohé se nyní odbývaly boje. Poprvé se stalo, že ha ulicích kikandonských splašil se kůň, vůl nabodl na rohy jakéhosi svého kamaráda, osel převalil se na náměstí sv. Ernufa na záda a roztáhnuv všechny čtyry počal z celých plic křičeti své líbezné „i-á“, ba jeden skopec dokonce statečně se opřel řezníkovi a tvrdošjně před ním bránil své vlastní kotletky!

Pan purkmistr van Trikas byl nucen vydati rozličná nařízení proti domácím zvířatům, která uchvácená jakousi šíleností ohrožovala bezpečnost ulic kikandonských.

Ale bohu budiž žalováno, bláznila-li zvířata, lidé nebyli o nic moudřejší. Žádný věk nebyl uchráněn.

S malými dětmi, které jindy tak málo daly práce, nebylo teď najednou vydržeti, a vážný pan Honoré van Syntax musel za těch dob zakročiti i metlou proti svým potomkům.

Ve školách byla neustálá revoluce, a knihy i slovníky sem tam jen lítaly, a více se jimi bombardovalo, než z nich se učilo. Žáci rostli najednou učitelům přes hlavy, kteří ostatně také pozbývali své chladnokrevnosti a žáky ohromnými pokutami přetížovali.

A ještě jiná objevila se zvláštnost. Všichni Kikandoňané, kteří jindy bývali tak střídmy a jen tak někdy si dopřáli nějaký ten sněhový koláček, dopouštěli se nyní skutečných prostopášností v jídle i pití. Nestačila už obyčejná strava, neboť žaludek každého zdál se býti proměněným v propast, již stůj co stůj bylo třeba naplniti. Ve městě se nyní spotřebovalo trojnásobně tolik potravin co dříve, poněvadž každý místo třikrát, jedl nyní šestkrát za den. Mnohý se tak přejedl, že z toho až se rozstonal.

Pan radní van Nyklós nemohl svůj hlad už ani ukojit, a pan purkmistr zas nebyl s to, aby uhasil svou žízeň, tak že nyní už ani nevycházel z jakési zuřivé napilosti.

Jedním slovem: objevovaly se známky co nejvíce znepokojující, a každým dnem se známky tyto množily. Již jsi potkával po ulicích opilce a mezi těmito často i členy honorace města! —

Různé žaludeční nemoci velmi zaměstnávaly doktora van Kustosa, taktéž i nemoci nervů, což je nej- lepším důkazem, do jakého stupně čivy obyvatelstva byly rozdrážděny.

Po ulicích se pořád jen hádali, a jak velice tyto dříve byly pustý, tak nyní byly zase živý, ješto nikomu to už nedalo, aby zůstal doma.

Proti tolika rušitelům obecného pořádku musela býti zřízena nová policie, a v obecném domě vystavěna nová šatlava, v níž ve dne v noci nikdy nebývalo prázdno. Pan komisar van Tschihall byl stále na nohou.

Co se nikdy nebylo stalo: za méně než za dva měsíce byl ujednáno sňatek! Ano, syn výběřčího van Ruppa dal se s dcerou krásné paní Augustiny van Rovero oddati už padesátý sedmý den od svého zasnoubení.

Ba, ještě jiné sňatky byly ujednány, sňatky to, které za bývalých časů byly by se dlouhá léta vlekly co jednoduché projekty. Purkmistr všemu tomu nemohl se ani dost „vynadíviti“, a i doma spozoroval, že jeho dcera, rozkošná Zuzanka, pomalu vymyká se jeho otcovské autoritě.

Co pak se týče spanilé Tetermíny, ta již byla u komisara van Tschihalla

narážela na sňatek, jenž v její očích spojoval veškeré podmínky blaha, jmění, počestnosti i mládí

Konečně — co vrchol všeho — odbýval se souboj ! ano, skutečný souboj skutečnými jezdeckými pistolemi, na dvacet pět kroků vzdálenosti s volnou první ranou!

A s kým ten souboj ? Ani nám to nebudou chtítí čtenářové naši uvěřiti: mezi Francem van Niklósem, tím překlidným rybolovcem, a synem bohatého bankéra, mladým Simonem van Kollaertem.

A příčinou tohoto souboje byla vlastní dcera pana purkmistra, pro kterou Simon se byl rozpálil vřelou láskou, a kterou nyní nechtěl bez boje přenechati svému žárlivému sokovi.

XI.

Kikandoňané usnesou se na činu hrdinském.

Ze všeho toho vidno, v jakém smutném stavu se nalézalo obyvatelstvo kikandonské. Ve všech hlavách kvasilo a vřelo. Neznal už jeden druhého, ba ani sebe samých už nepoznávali. Lidé jindy nejmírumilovnější se stali hádavými, a nebylo radno na někoho třeba jen divně pohlédnouti, nechťel-
lis, aby tě hned vyzval na souboj. Někteří si nechali státi kníry, a ti, co měli nejvíce zmužilosti, si je dokonce po maďarsku zakroutili.

Za takových okolností staly se správa města a udržování pořádku na ulicích a ve veřejných budovách velice nesnadnými, neboť úřady nebyly pro takový stav věcí zřízeny.

Pan purkmistr, tentýž důstojný van Trikas, jehož jsme znali tak tichého, tak nijakého a tak velice každého usnešení neschopného, tento pan purkmistr ze zlosti už ani nevycházel. Celý den láteřil, až se hlas jeho celým domem rozléhal. Denně vydal aspoň dvacet rozkazů, s ničím nebyl spokojen, na své podřízené pořád huboval a každou chvíli hrozil prováděti sám své vlastní rozkazy.

Jaká to změna! Milý a tichý dome, ty dobrý, poctivý příbytku flamský, kde byl někdejší tvůj klid? Jaké to nyní v něm se odehrávaly výstupy!

Paní van Trikasová stala se rozmarnou, mrzutou a svárlivou. Její manžel dovedl ji sice někdy překřičet, ale umlčeti se nedala. Podrážděnost této poctivé paničky vším se urážela. Nic už v její domě nešlo správně. Služba se prý odbývala nedbale, všecko se opožďovalo. Dávala toho vinu služce Loty i své vlastní švakrové Tetermíně, která jsouc rovněž tak špatně naladěna jí pichlavými slovy odpovídala. Pan van Trikas v těchto věcech ovšem držel se svou služkou Loty, jak to bývá i v nej vzornějších domácnostech, což paní purkmistrovou ještě více zlobilo. Z toho pak pocházely hádky, debaty, vády, nekonečné výstupy.

„Ale co je nám?“ zuřil nešťastný purkmistr, „který oheň nás to sžírá? Což jsme všichni ďáblem posedlí? Ah, paní van Trikasová, paní van Trikasová,

vy jste na nejlepší cestě porušit veškeré naše rodinné tradice, a naposledy ještě i mne před časem do hrobu přivedete!“

Čtenář zajisté nezapomněl onu podivnou zvláštnost, dle níž bylo panu van Trikasovi ovdověti a znova se oženiti s některou jinou van Trikasovou, aby v ničem nebylo ublíženo rodinným podáním i povinností.

Toto naladění myslí způsobilo ještě i jiné věci, které nebude nezajímavě sledovati. Všeobecné nervósní rozdráždění, jehož příčiny dotud neznáme, mělo za následek takové fyziologické úkazy, že by se jich nikdo nebyl nadál. Talenty, které by jinak byly zůstaly nepozorovanými, pojednou se objevily. Různé vlohy si klestily dráhu. Umělcové, kteří by jinak byli zůstali velmi prostředními, nyní v novém světle se projevovali. V politice i v literatuře plno vynořilo se nových sil. Řečníci se pokoušeli o nejspletenější debaty a ve všech věcech dovedli uchvátiti své obecnstvo, které ostatně se nedalo dvakráte k tomu pobízeti.

Ze sezení na městské radnici přešlo hnutí do veřejných shromáždění, a v Kikandoně založen i spolek politický. Zároveň asi dvacet žurnálů s tituly jako: „Hlídka kikandonská“, „Nestranný Kikandoňan“, „Radikál kikandonský“, „Nesmířitelní v Kikandoně“ s pravou zuřivostí o nejvážnějších věcech sociálních i politických pojednávalo.

„Ale o čem psaly?“ mnohý bude se ptáti. Nu o tom a onom, o věži Odnardské, která stále byla nahnuta, a kterou někteří chtěli míti strženou, jiní zase podepřenou, narovnanou; o nových nařízeních policejních, kterým někteří ztřeštěnci chtěli se opírat; o zametání veřejných ulic, o čistění stok atd. A kdyby ohniví řečníci se byli ještě obmezili výhradně na vnitřní správu města! Avšak proudem unášení, zasahovali smělou rukou již dále, a již se podobalo, že strhnou i své spoluobčany v děsivé náhody a nehody války ...

Měloť město Kikandon v skutku výtečný *causus belii* již po osm neb devět set let za lubem, ale strážilo jej pečlivě jako starou relikvii. I podobalo se, že onen *casus helii* zastará a nebude více k potřebě.

Nuže vizme, kterak povstala ona záminka k válce, o níž mluvíme.

Jest asi neznámo, že Kikandon těsně hraničí s městečkem Yirgamenem, jehož obecní pozemky sousedí s pozemky kikandonskými.

Roku 1135, krátký čas před výpravou hraběte Balduina Flanderského do zaslíbené země, stalo se, že jakási kráva virgamenská—nikoli soukromá kráva některého občana, nýbrž kráva to obce Virgamenu, což padá nemálo na váhu — že tedy jakási obecní kráva virgamenská vešla na půdu

kikandonskou a zde začala šhubati obecní trávu kikandonskou. Nestálo sice ani za řeč, co nešťastný ten živočich sežral, ale přečin, hana, zločin, jmenujme to jak chceme, byl spáchán a na místě protokolárně konstatován, neboť tehdáž obecní úředníci již většinou uměli psátí.

„Až nadejde doba, pomstíme se,“ prostě tehdáž pravil Natalis van Trikas, třicátý druhý předchůdce nynějšího purkmistra, „a věru se toho Virgameňané ještě dočkají.“

Virgameňané byli tudíž varováni. Oni také čekali, při tom ale myslili, a to všim právem, že čím dál tím více oslabí se upomínka na urážku tehdáž učiněnou; a skutečně žili se svými sousedy kika donskými několik století v nejlepší shodě.

Toho se ovšem nenadáli, že tato podivná epidemie, která tak velice změnila povahu jejich sousedů, veškeré jejich výpočty zmaří a v srdci každého Kikandoňana opět rozdmýchá zášť již skoro úplně vyhaslou.

V politickém klubu v ulici Monstrelet to bylo, co horkokrevný advokát van Mltschell pojednou vmetal tuto věc svým posluchačům ve tvář a řečnickými výrazy a obrazy při podobných příležitostech užívanými je rozohnil a rozbouřil. Osvěžil upomínku na onen zločin, vyličil bezpráví spáchané na městě Kikandonu, jež „svých práv dbalý národ“ nesmí nechat zastarati; ukázal na palčivou ránu vlasti stále otevřenou a stále krvácející, zmínil se o tom jistém vrtění hlav Virgameňanů, které dosti projevuje, v jaké oni mají lásce Kikandoňany, prosil své rodáky, kteří snad nevědomky skláněli po dlouhá století hlavy své pod tíží krvavé urážky, i zapřísahal „dítky staroslavné obce kikandonské“, aby od nynějška jiného neměli na mysli nežli skvělé zadostučinění. Na konec pak apelloval na všechny „živoucí síly národa“.

S jakým nadšením tato, uším kikandonským přec tak nezvyklá slova byla přijata, nelze ani popsati. Všichni posluchači vzpřímili se a se vztaženými rukama křičeli jako jeden muž: „Do boje!“

Nikdy advokát van Mltschell neslavil větší triumfy.

Purkmistr, radní a jiní z honorace městské, kteří byli ve shromáždění, marně by se byli opírali neodolatelnému nadšení celého národa. Ale ani z nich žádný se k tomu neměl, naopak jeden křičel přes druhého: „Do boje! Na hranice!“

Jelikož ale hranice byla jen tři kilometry vzdálena od hradební zdi

kikandonské, octli se Virgameňané v nebezpečí dosti povážlivém, že mohli býti překvapeni dříve než se mohli nadíti.

Za těchto vážných okolností jediný Josse van Liefrink nedal se proudem strhnouti a činil všeliké námitky, poukazuje hlavně k nedostatku pušek, děl i vůdců.

Bylo mu odpověděno, že ti vůdcové, děla i pušky se najdou, bude-li toho třeba, a ostatně svaté právo a láska k vlasti že činí každý národ nepřemožitelným. Někteří pak ještě k té odpovědi přidali nějaký štulec.

Sám pan purkmistr ujal se tu slova a ve skvělé improvisaci v pravém smyslu slova drtil ony malomyslníky, kteří skrývají svou bázeň pod závojem opatrnosti, i strhnul závoj ten rukou vlasteneckou.

Bouřlivý potlesk provázel tato slova.

Žádáno odhlasování.

Hlasovalo se akklamací, i zaznělo mocné volání: „Vzhůru do Virgamenu! do Virgamenu!“

Purkmistr jal se hned sestavovati armádu a slíbil tomu z vůdců, který se vrátí co vítěz, uspořádati čestný vítězný vjezd do města, jak bývalo zvykem u starých Římanů.

Lékárník van Liefrink, který ve své tvrdohlavosti nikdy nechtěl povolit ti, pokoušel se ještě cos namítati. Uváděl na paměť, že ve starém Římě jen ten vojevůdce směl požadovati vítězný vjezd, který pobil nejméně aspoň pět tisíc nepřátel.

„Nu? a co dál?“ křičelo rozbouřené shromáždění.

„A poněvadž obyvatelstvo obce Virgamenu čítá toliko tři tisíce pět set sedmdesát pět osob, bylo by nesnadno, pobiti jich pět tisíc, leda že bychom jednu osobu několikrát za sebou chtěli zabijeti —“

Nedali mu ani dokončiti, tomu tak nešťastně logickému Liefrinkovi; než se nadál, octnul se za dveřmi plný ran a boulí.

„Občané,“ pravil tu Sylvestr Pulmacher, který na rohu ulice prodával na drobno kávu a cukr i všeho druhu koření, „nechťsi mluvil ten zbabělý lékárník cokoliv, já se pro svou osobu, přijmete-li služby mé co jenerála, zavazuji zabiti pět tisíc Virgameňanů!“

„Pět tisíc pět set!“ volal jiný ještě zmužilejší vlastenec.

„Šest tisíc šest set!“ podával obchodník s kávou, cukrem a drobným kořením.

„Sedm tisíc!“ vzkřiknul cukrář z ulice Hemlinkovy van Orbideck, který už hezkého jmění si nastřádal ze sněhových koláčků.

„Poprvé, po druhé — poooo — třetí!“ pravil pan purkmistr vida, že nikdo už nelicituje.

A tak se stal cukrář van Orbideck vrchním vojevůdcem spojených vojsk kikandonských.

XII.

Laborant Ygen má moudrou myšlénku, ale doktor Ox ji prudce zavrhne.

„Nuže, mistře?“ ptal se druhého dne laborant Ygen vylévaje celé škopky kyseliny sirkové do svých ohromných nádržek.

„Nuže,“ vece doktor Ox, „neměl-li jsem pravdu? Podívejte se, na čem visí ne pouze fysický vývoj národa, ale i jeho mravnost, jeho důstojnost, jeho vlohy, jeho politická uvědomělost! Není to nic než otázka molekulární.“

„Ovšem, ale —“

„Ale?“

„Nenacházíte sám, mistře, že šli jsme již dosti daleko, a že nesmíme ty ubožáky přespříliš rozčiliti?“ „Ó nikoliv!“ zkríkl doktor; „půjdu až na kraj.“ „Jak chcete, mistře, mně však se zdá experiment náš býti přesvědčujícím, a myslím, že by byl čas—“ „Že by byl čas —?“

„Zavřítí kohoutek.“

„To tak!“ zkríkl doktor Ox. „Opovažte se, a já vám zakroutím krk!“

XIII.

Nový důkaz, že povýšené místo nás povznáší nad lidské malichernosti.

„Jakže?“ ptal se pan purkmistr van Trikas radního van Nyklóse.

„Ano, tato válka jest nutná,“ odpověděl pan radní pevným hlasem; „nadešel čas pomstiti naši urážku.“

„Nuže, a já vám pravím,“ jal se rozhorleně mluvit purkmistr, „že občané kikandonští nebyli by hodni svého jména, kdyby nepoužili této příležitosti a nedobyli si slavného zadostučinění.“

„A já tvrdím, že musíme co nejdříve shromáždit své pluky a vytrhnouti do pole.“

„Tak, pane, tak?“ odvětil van Trikas. „A takto ke mně mluvíte?“

„Ano, k vám, pane purkmistře, a jsem odhodlán vám nesmlčeti žádnou pravdu, byť byla vám trpkou.“

„Pravdu povím já vám, pane radní!“ křičel pan van Trikas už celý bez sebe. „Ano, pane, každé opoždění by bylo zneuctěním! Již devět set let čeká město Kikandon na okamžik ten, kdy bude moci schladiti svou pomstu, a nechť si mluvíte cokoliv, nechť je vám to vhod nebo ne, my potáhneme do boje!“

„Ha, vy tedy tak?“ nedal se pan radní zastrašit. „Nuže, pane, vytáhneme bez vás, nebude-li vám libo přijít!“

„Místo purkmistra jest v prvním šiku, pane!“

„A místo radního také, pane!“

„Vy mne urážíte, pane, a nedám si váš odpor už déle líbiti!“ zkríkl purkmistr, jehož pěstě měly tisíc chutí na jeho protivníka se svézti.

„A vy mě svým pochybováním o mém vlastenectví neméně urážíte!“ křičel van Nyklós postaviv se do obrany.

„Pravím vám, pane, že armáda kikandonská dá se na pochod nejdéle do dvou dnů!“

„A já zase tvrdím, že neuplyne ani čtyřicet osm hodin, abychom nestáli již proti nepříteli.“

Již z tohoto zlomku rozmluvy každý poznal, že oba odpůrcové hájili stejnou myšlenku. Oba chtěli totéž, ale jsouce rozdrážděni tak se hádali, že van Nyklós neposlouchal, co říká van Trikas, a van Trikas zase neslyšel řeči Nyklósovy. I kdyby oba byli bývali náhledů protivných, kdyby purkmistr byl býval pro válku a radní se byl přimlouval za mír, nemohla hádka býti prudší. Oba někdejší přátelé divoce na sebe pohlíželi. Jejich zardělé tváře, jiskřící se oči, třesoucí se svaly a zlostné křičení, které někdy až i v pravý řev přecházelo, jevily, že již jenom na to čekají, aby mohli jeden na druhého se vrhnouti.

Na štěstí je hodiny, které začaly na věži biti, zrovna zadržely, když už chtěli do sebe se dáti.

„Konečně udeřila naše hodina!“ zvolal purkmistr.

„Jaká „naše hodina“?“ ptal se van Nyklós.

„Hodina, kdy máme jiti nahoru na věž.“

„Pravda, a ať vy jdete nebo ne, já se tam podívám, pane!“

„Já také!“

„Pojďme!“

„Pojďme!“

Nechť si nemyslí čtenáři, že purkmistr a jeho radní ubírají se k nějakému souboji: oběma co nejpřednějším hodnostářům města bylo shromáždění ulice Monstrelet uložilo vylézt na věž a odtamtud rozhlédnouti se po krajině směrem k Virgamenu, aby strategický pochod armády kikandonské byl již napřed určen a pojištěn.

Ačkoli oba v té věci úplně souhlasili, nepřestali po celé cestě se hádati. Jejich hlasy se ulicemi rozléhaly, ale ostatní stejně rozdrážděni valně si toho nevšimli, ba naopak by každého klidného člověka byli nyní považovali za kus netvora.

Přišedše ku věži byli oba již v nejvyšším vzteku. Nebyli už ani červeni, nýbrž přílišnou zlostí zase zbledli. Z této hrozné hádky, ač původně ve všem se srovnávali, dostávali už křeče, a vůbec jest známo, že bledost znamená nejkrajnější stupeň zlosti.

Před úzkými schody nahoru do věže se srazili. Kdo měl jiti první? Kdo první měl stoupati po točitých schodech vzhůru? Máme-li říci pravdu, nemůžeme zatajiti, že nastalo opravdové tahání a strkání se, a že radní van

Nyklós úplně zapomínaje úcty svému představenému povinné první se tlačil a také dostal na tmavé schody.

Nejprve brali oba po čtyřech schodech najednou, spílající při tom až běda, i bylo se obávati, že nahoře na věži, tři sta padesát sedm stop nad dlážděním kirkandonským, vše hrozným způsobem se skončí.

Ale oba odpůrci brzy se uhnali, a již asi na osmdesátém schodě uvolnili; odtud pak jen pomalu stoupali silně při tom oddychujícíe.

Odtud ale — byl to následek jich upachtění či něčeho jiného? — zlost jejich, neulevila-li úplně, alespoň už se nejevila tím zuřivým láteřením. Oba mlčeli, a podivná to věc, čím výše stoupali, tím více jejich rozčilenost ochabovala. Jakési umírnění opanovalo jich mysl. Mozky jejich přestaly vřítí, jako přestává vařiti se voda v hrnci, jež jsme odstavili od ohně. Proč to?

Neznáme toho příčiny, ale jisto jest, že oba odpůrcové, došedše druhého oddělení schodů, dvě stě šedesát šest stop nad městem, usedli a již velice upokojeni skoro beze zlosti na sebe hleděli.

„To je výška!“ vzdychnul si pan purkmistr utíraje si šátkem zpcené čelo.

„Je to vysoko,“ přizvukoval van Nyklós; „vždyť víte, že naše věž jest ještě o čtrnácte stop vyšší nežli věž sv. Michala v Hamburku?“

„Ano, vím to,“ pravil vážně pan purkmistr, a jemu co první osobě města můžeme tuto nevinou lež z marnivosti snadno odpustit.

Za několik okamžiků pokračovali oba hodnostáři ve svém stoupání. Tenkrát šel pan purkmistr napřed, a van Nyklós nečinil žádných námitek, ba naopak stalo se, že na třístém čtvrtém schodě van Nyklós jal se ze zadu podpíratí purkmistra, který už nemohl dál, a že jej strkal před sebou nahoru.

Purkmistra to těšilo; dostoupiv vrcholu řekl velmi přívětivě: „Děkuji vám, van Nyklóse, však já se vám odsloužím.“

Byvše dole u věže před chvilkou ještě divokými šelmami, které se na sehe sápany, vylézali nahoru nyní co dobří přátelé.

Počasi bylo překrásné. Byl měsíc máj, slunce jasně zářilo. Jaký to krásný, čistý vzduch! Na velkou vzdálenost bylo znáti ještě i nejnepatrnější předměty. V neveliké dálce bělaly se hradební zdi Virgamenu, červenaly se jeho střechy, trčely jeho vížky slunečním jasmem ozářené. A to bylo ono město, jež bylo odsouzeno ke všem hrůzám pálení a drancování!

Purkmistr i radní byli se usadili na malou kamennou lavičku jako dva přátelé, jichž duše splývají v tétěz sympathii. Nemohouce udýcháním ani mluvit, aspoň se na sebe koukali. Po nějaké chvíli pravil pan purkmistr: „To je krása!“

„Ano, jest to překrásné!“ odpověděl pan radní. „A nezdá se vám, důstojný příteli, že lidstvo by mělo přebývati v takovýchto výšinách, než aby se plazilo tam dole po té kůře naší zeměkoule?“

„Smýšlím s vámi stejně, můj dobrý van Nyklósi,“ odvětil purkmistr, „smýšlím s vámi stejně. Zde lépe chápeme vše, co příroda k nám mluví, zde jaksi všemi smysly najednou můžeme vše lépe pochopiti. V takovýchto výškách měli by se filosofové vychovávat! a zde by měli mudrcové přebývati, povznešení jsouce nad mizernosti tohoto světa.“

„Nechtěl byste obejiti galerií?“ ptal se po chvíli van Nyklós.

„Obejděme galerií,“ pravil ochotně van Trikas.

A zavěsivše se ruku v ruce prohlíželi si oba přátelé se všech stran krajinu, činíce při tom jako jindy dlouhé přestávky mezi jednotlivými svými poznámkami.

„Již tomu nejméně sedmnáct let, co jsem nebyl nahoře,“ pravil van Trikas.

„A já tu nebyl nikdy,“ přiznával se radní. „Teď toho ale lituji, neboť pohled s této výše je věru božský. Vidíte tamhle, drahý příteli, jak hezky vine se říčka Vaar zelenými lučinami?“

„A tamto ty výšiny! Jak krásně uzavírají obzor! Podívejte se na onen věnec zeleného stromoví, který jest tamto tak malebně rozprostřen. Ah, ta příroda, ta příroda, van Nyklósi! Nikdy nebude moci lidská ruka s ní závoditi!“

„Jest to čarovné, můj drahocenný,“ potvrzoval pan radní. „Vizte tam ono stádo na květnaté louce, ty volečky, kravičky, ovečky...“

„A zde lidé, jdoucí do polí! Člověk by je měl za pastýře z Arkádie, jen kdyby měli šalmaje.“

„A nad vši tou krásnou úrodnou krajinou to modré nebes klenutí, ni jedním obláčkem nezachmuřené! Ah, Nyklósi, zde myslím každý by se musil státi básníkem! Vidíte, teď to věru nechápu, že svátý Šimon se na svém sloupu nestal největším básníkem na světě!“

„Snad že jeho sloup nebyl dosti vysokým,“ přisvědčil van Nyklós s jemným úsměvem.

V tuto chvíli zazvučela zvonková hra. Krásně naladěné zvonky sezváněly jeden z nejrozkošnějších svých kousků. Oba přátelé byli u vytržení.

Když vše zase utichlo, pravil pan purkmistr svým tichým, klidným hlasem: „Ale proč jsme vlastně na tu věž vylezli?“

„Je pravda,“ odpověděl pan radní, „necháváme se unášeti svými sny...“

„Proč jsme tedy sem nahoru vylezli?“ opakoval ještě jednou pan purkmistr.

„Vylezli jsme nahoru,“ odvětil van Nyklós, „abychom vdýchali tento čistý vzduch, lidskými slabostmi ještě neporušený.“

„Nuže, nesestoupíme zase dolů, příteli van Nyklóse?“

„Sestupme, příteli van Trikase.“

Oba hodnostářové ještě jednou na rozloučenou se podívali na překrásné panorama před jich zrakem rozložené, pak popošel purkmistr v před a jal se volným krokem sestupovati. Několik schodů za ním následoval ho radní. Brzy octli se u onoho oddělení schodů, u kterého se byli zastavili a sedli, když lezli nahoru. Zde již tváře jejich počínaly se pokrývatí ruměncem. Zadrželi chvíli, a pak ve své cestě pokračovali.

Neuplynula ani minuta, a již žádal pan purkmistr van Nyklóse, aby tak nepospíchal a neseděl mu tak na zádech, ješto mu „to vadí“. Ba, ono mu to více než „vadilo“, neboť o dvacet stupňů níže již rozhodně poručil panu radnímu, aby se trochu zastavil, by mohl popojiti v před.

Ale van Nyklós mu odvětil, že nemá chuti zůstatí jednou nohou ve vzduchu, až by se panu purkmistrovi něco uráčilo, a sestupoval dále.

Van Trikas odpověděl slovem dosti drsným. Na to van Nyklós také nemlčel a urážlivě dotknul se věku purkmistrova, ač znal rodinné podání, které tomuto ukládalo vyčkati smrti své manželky, aby se mohl po příkladu svých předků podruhé oženiti. Van Trikas sestoupil sice ještě asi dvacet schodů, ale rázně van Nyklósovi dal na srozuměnou, že s ním ještě o tom promluví. Však van Nyklós tak dlouho nečekal a řka, že nedá se tak dlouho zdržovati, nyní že on musí napřed, strkal se do předu. Poněvadž ale schody byly velmi úzké, museli teď oba hodnostářové přijítí do sebe, což v té čiré tmě bylo zvláště nebezpečné. Nadávky „hulvátů“ a „neohranou“ byly nejjemnější titulatury, které se tu střídaly.

„Uvidíme, vy hlupáku, jak budete pitvorně v té válce vyhlížeti a ve kterém šiku půjdete!“ křičel purkmistr.

„Zajisté v šiku tom, jenž bude vašemu předcházeti, vy hňupe!“ odpovídal van Nyklós.

Křik na to se zdvojnásobil a bylo potom, jako by dvě těla po schodech dolů se kutálela.

Co se to stalo? Jaká to náhlá změna nálady?: Proč se tito dva beránkové, kteří se nahoře zcela mírně snášeli, o dvě stě stop níže měnili se v pravé tigry?

Buďsi tomu jakkoliv, vrátný uslyšev tento rámus otevřel vrátka na schody vedoucí právě v tu chvíli, když oba odpůrcové celí již potlučení navzájem si rvali vlasy — na štěstí pouze z paruk.

„Však mi dáte zadostučinění!“ křičel purkmistr nastavuje svému protivníkovi pěst k samému nosu.

„Kdy se vám uráčí!“ řval van Nyklós zdvihnuv pravou nohu do výše.

Vrátný jsa sám všecek rozlícen — nevíme proč — neviděl v tom výstupu nic podivného, ba měl spíše tisíc chutí sám pustiti se do obou. Ale tenkrát se zdržel a šel hlásati po celém městě, že mezi panem purkmistrem van Trikasem a panem radním van Nyklósem bude se co nejdříve odbývati souboj.

XIV.

Věci dospěly tak daleko, že obyvatelé kikandoušti, čtenářové, a i sám spisovatel naléhají na neodkladné rozřešení.

Poslední případ nám ukazuje, jakého stupně dostupila rozdrážděnost kikandonského obyvatelstva.

Nejstarší přátelé z celého města, a i nejmírnější — totiž před rozšířením epidemie — stali se tak násilných skutků schopnými! a to několik pouze okamžiků po tom, co jejich bývalá sympatie, jejich přátelské smýšlení, jejich mírná letora nahoře na věži zase byla nabyla vrchu!

Když se doktor Ox všeho toho dověděl, byl radostí uchvácen a rozhodně se opíral důvodům svého laboranta, kterému vše věstilo, že to vezme špatný konec. Podléhaliť ostatně i oni oba všeobecnému rozčilení, a jsouce neméně podrážděni než veškeré ostatní obyvatelstvo porvali se zrovna tak jako pan purkmistr s panem radním.

Byla ale jiná věc, důležitější nad všechny ostatní, a proto všechny souboje odloženy až do ukončení záležitosti virgamenské. Neměť nikdo práva svou krev zbytečně prolévati, když vlast byla v nebezpečí a této krve do poslední kapky pro sebe žádala.

Věru, okolnosti byly vážné, a nyní nemohli už nazpět.

Přese všechnu svou bojechtivost nepovažoval purkmistr van Trikas za slušno vrhnouti se na nepřítel, dokud by mu to neoznámil. Proto vyslal k Virgameňanům ponocného Hotterinka, aby ještě jednou jim byla dána příležitost napravit! přestupek, spáchaný r. 1195 na půdě kikandonské.

Zprvu nemohly tomu slavné úřady Virgamenu ani porozuměti a poslaly Hotterinka i s jeho oficiálním posláním s nepořízenou domů. Yan Trikas tedy vyslal jednoho adjutanta cukrářského generála, občana Hildeverta van Shumana, vyrábitele cukrkandlu, muže to velmi pevného a velmi energického, s pověřeným opisem protokolu z r. 1195, pečlivostí purkmistra Natalisa van Trikasa sdělaného. Virgameňané se dali do smíchu a poslali adjutanta za ponocným.

Tu sezval purkmistr všechny čelnější občany města. Vyhotovenot rázne a určité psaní a postaveno co ultimatum, v něm pak casus belli stručně a jadrně vylíčen a Virgameňanům dána lhůta 24 hodin, aby napravili urážku Kikandonu učiněnou.

List odeslán, ale za několik hodin byl již zase nazpět, tenkrát ale roztrhán na samé malé kousky, tedy zrovna tolik nových urážek co kousků papíru.

Virgameňané znajíce již ode dávna své sousedy patrně si z nich samých, z jich požadavku, z jich casus belli i z jich ultimatum tropili šašky.

Nyní nezbývalo než jediné: zůstaviti rozhodnutí zbraním, vzývati boha válek a dle způsobu Prusáků vrhnouti se na Virgameňany dříve než tito budou úplně připraveni. A to také usneseno slavnou městskou radou v bouřlivém sezení, ve kterém křik a váda nabyly neslýchaných rozměrů. Shromáždění bláznů, sezení šilenců, schůze posedlých by nebyla mohla býti bouřlivější.

Jakmile prohlášení války vešlo v obecnou známost, shromáždil generál van Orbideck svá vojska, totiž dva tisíce tři sta devadesát tři bojovníky na obyvatelstvo dvou tisíců třech set devadesáti devíti duší, neboť k mužům se přidružili ženy, děti i starci. Vše co mohlo řezati nebo píchati, proměněno jest ve zbraň. Veškeré pušky ve městě upraveny; našlo se jich pět, z nichž dvě bez kohoutků, i byly rozdány prvnímu šiku. Dělostřelectvo sestávalo ze staré hákovnice, dobyté r. 1339 při útoku na hrad Quesnoy, jednoho z prvních děl, jež uvádějí dějiny, z něhož tedy nebylo stříleno po pět století. Náboje do ní neměli, to ale byla jen výhoda pro dělostřelce. Ale již v této své podobě mohla nepříteli dosti nahnati strachu. Co se týče ostatních zbraní, ty nejvíce pocházely z musea a sbírek starožitností. Byly to nejvíce halapartny, kopí, sudlice, palice, cepy, partyzáanky, kordy, fleurety atd. Ostatní doplnilo se z oněch soukromých zbrojnic, jež známe pode jmenem kuchyně a dílny. Ale údatnost, svaté právo a zášť k nenáviděnému cizinci měly nahraditi dokonalost zbraní a úplně učiniti zbytečnými — jak aspoň všichni doufali — novověké kulometry a tažená děla.

Odbývána přehlídka — a hle, při čtení jmen nescházel ni jediný občan.

Generál van Orbideck, nepřítelš pevný na svém koni, kterýž měl své rupy, spadl s něho třikráte před celou armádou; poněvadž si ale pokaždé nic neudělal, považováno to všeobecně za dobré znamení. Pan purkmistr, pan radní, pan komisař, pan soudce, pan výběřčí, pan kontrolor, pan bankéř,

pan říditel škol — jedním slovem všichni hodnostářové kráčeli v prvním šiku.

Slzy nebylo ani jedné prolito, ani od matek, ani od žen, ani od dcer, ani od sester. Všechny poháněly své muže, své otce, své bratry do boje, následující jich v posledním šiku s hrdinnou paní van Trikasovou v čele.

Trubka policajta Mistrola zazněla, vojsko se dalo v pochod, a opouštějíc náměstí ubíralo se s divokým pokřikem ku bráně Odnardské.

Tu právě když první řada chtěla vykročit z města, vrhnul se jakýsi člověk proti nim. „Stůjte! stůjte, vy blázni!“ křičel. „Zadržte aspoň než zatáhnu kohoutek! Vždyť vy nejste lačni krve lidské, vy jste dobří občané, klidní a mírumilovní! Jste-li tak rozlíceni, jest to jedině vinou mého pána, doktora Oxe. Je to experiment! Za záminkou, že u vás zavede osvětlení plynem kysličníkem vodičtým, nasýtil vzduch...“ Ale nešťastný laborant, který také byl všecek bez sebe, nemohl dokončiti. Právě když jeho ústa měla vypustiti tajemství doktora Oxe, vrhnul se tento v přenáramném vzteku na něho a zavřel mu je několika mocnými ranami pěstí. Byla to krutá mela mezi oběma.

Purkmistr, radní a ostatní hodnostáři, kteří spatřivše Ygena byli se zastavili, uchváčení zlostí vrhli se na oba cizince nechtějíce slyšeti ani jednoho ani druhého.

Právě měli doktor Ox i jeho laborant, oba nemálo potlučení i pošramoceni, býti odvedeni do šatlavy, když...

XV.

Rozřešení jest zde.

... když vzduchem zatřásl strašný výbuch.

Veškerá atmosféra v Kikandoně a okolí byla jako v jednom ohni. Plamen neobyčejné intenzivnosti a prudkosti vznesl se jako meteor až k nebesům. Kdyby byla bývala noc, bylo by bývalo viděti tento oheň na deset mil dokola.

Celé vojsko kikandonské poraženo k zemi a leželo jako procesí kapucínů. Na štěstí nebyl nikdo nebožtíkem, několik modřin bylo všecko. Cukrář, který náhodou tentokrát s kone nespádl, měl sice chochol celý spálený, ale jinak nebyl raněn.

Co se to přihodilo?

Jednoduše, jak brzy se rozhlásilo, plynárna vyletěla do povětří. Patrně, že v nepřítomnosti doktora a jeho pomocníka spáchána nějaká neprozřetelnost. Byloť se bezpochyby mezi reservoarem na kyslík a reservoarem na vodík utvořilo neznámým způsobem nějaké spojení, splnutím obou plynů povstal třaskavý plyn, a ten neopatrností asi zapálen.

Tím všecko způsobeno.

Když ale vojsko se zas postavilo na nohy, byli doktor Ox a Ygen již zmizeli.

XVI.

Důvtipný čtenář vidí, že přes všechna spisovatelova opatření přece jen dobře hádal.

Po výbuchu se Kikandon neprodleně opět stal tím klidným, flegmatickým, flamským městem, jakým ode dávna býval.

Po výbuchu, který ostatně nezpůsobil žádného neštěstí, ubíral se každý instinktivně, nevěda sám ani proč, domů. Purkmistr se vedl s radním, advokát van Mltshell s lékařem van Kustosem, Franc Nyklós se svým soupeřem Šimonem Kollaertem, každý šel zcela tiše, nemaje už na mysl, co se dělo, a zapomenuv úplně na Virgamen a pomstychtivou válku. Vrchní vojevůdce vrátil se ke svým sněhovým koláčkům a jeho adjutant ku svému cukrkandlu.

Všecko nabylo svého někdejšího klidu, všecko žilo opět starý svůj život, lidé i zvířata, zvířata i byliny, ano i ta věž Odnardská, kterou výbuch — někdy jsou výbuchy nepochopitelný! — narovnal!

A od té doby opět nepromluveno jediné slůvko hlasitěji, neslýcháno už o žádné hádce. Nebylo více politického rokování, ani schůzí, ani soudů, ani drábů. Místo komisaře van Tschihalla stalo se zase zbytečným, a že nepřišel o svůj plat, měl děkovati jediné tomu, že purkmistr a radní nemohli se ustanoviti na nějakém usnesení v této příčině. Ostatně se pan komisař čas od času nepotěšitelné Tetermině ještě dlouho ve snách objevoval, však aniž by o tom sám měl tušení.

Co se týče Francova soupeře, ten velkomyslně přepustil Zuzanku její milenci, který pak si pospíšil, aby ji asi za pět neb šest let pojal za manželku.

Paní van Trikasová umřela o deset let později, zrovna v pravý čas, a pan purkmistr oženil se znova se svou sestřenicí, slečnou Pelagii van Trikasovou, která měla jistou naději státi se jeho dědičkou.

XVII.

Theorie doktora Oxe dojde vysvětlení.

Co tedy učinil doktor Ox? — Fantastický experiment, nic více.

Umístiv své plynové roury nasýtil vzduch čistým kyslíkem, aniž by k tomu byl připojil atómu vodíku, nejprve ve veřejných budovách, pak v soukromých domech a posléze na veřejných ulicích.

Tento bezbarvý a bezchutný i všeho zápachu prostý plyn způsobuje, dýchá-li se v takovém množství, nejvážnější zmatky v organismech. Kdo žije ve vzduchu kyslíkem nasáklém, je rozčilen, rozdrážděn, ba jen hoří. Po navrácení se ale do vzduchu obyčejného stane se každý opět jakým dříve býval, jako jsme viděli u purkmistra a radního, když nahoře na věži octli se ve vzduchu čistém, neboť kyslík, jsa těžší než ostatní vzduch, snáší se k zemi dolů.

Za to ale, kdo takovému rozčilení podléhá, kdo vdychuje tento plyn, který fyziologicky jak tělo tak i duši změní, rychle umírá, jako oni ztřeštěnci, kteří příliš rychle chtějí žiti a užívatí.

Bylo tedy velkým štěstím pro Kikandoňany, že Prozřetelnost je výbuchem plynárny doktora Oxe zachránila před pokračováním tohoto nebezpečného experimentu.

Abychom stručně ukončili: což by cnost, zmužilost, vlohy, důmysl, obraznost, všechny ty vlastnosti neb schopnosti byly čistě věcí kyslíku?

Takovou je theorie doktora Oxe, ale každý má právo ji odmítnouti; my pak se své strany ji rozhodně popíráme, přes fantastický experiment, jehož jevištěm bylo ctihodné město Kikandon.